

EQO

UVH

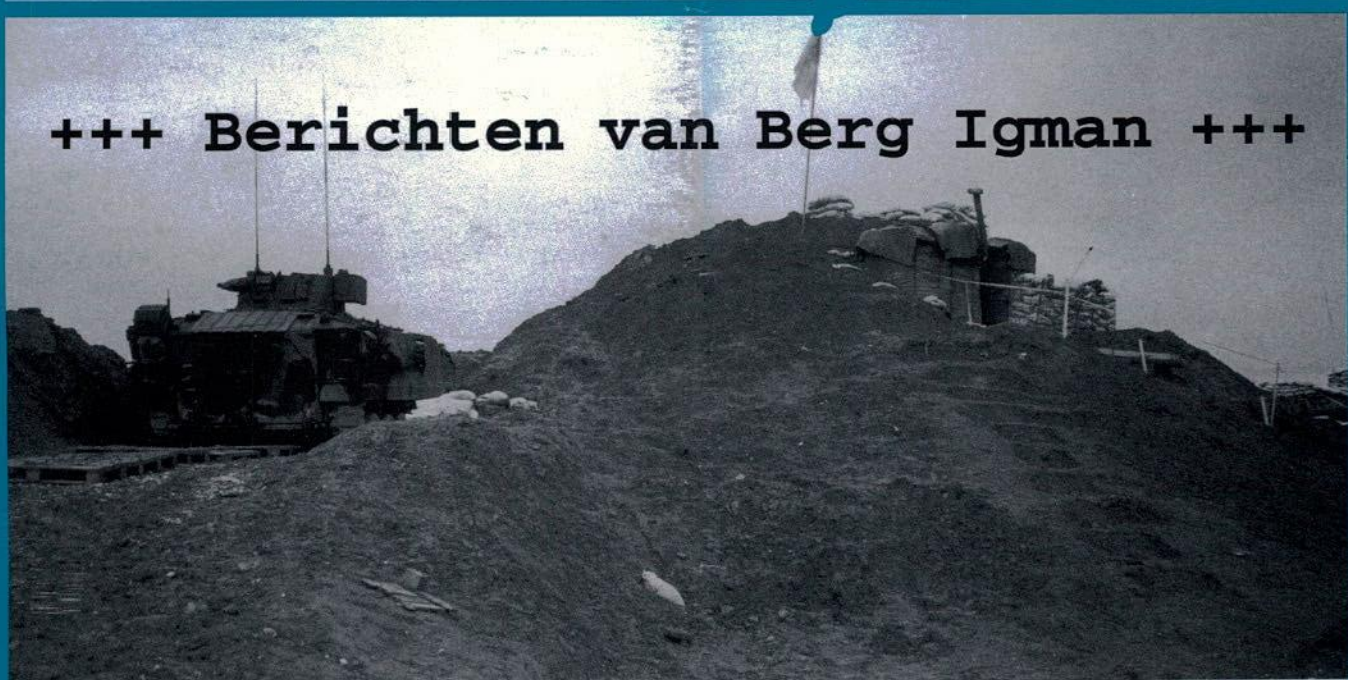
UNIVERSITEIT
VOOR
HUMANISTIEK

BIBLIOTHEEK

Postbus 797 3500 AT Utrecht

Tel.: (030) 239 01 99

+++ Berichten van Berg Igman +++

Stationsschip Van Amstel en St. Maarten, pagina 3

Berichten van Berg Igman, vanaf pagina 8

Sneuvelen en Mensenrecht, pagina 9

nr. 2, februari 1996, 35e jaargang
 Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
 storten op postbankrekening 480414
 t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
 Militairen ontvangen het blad op aan-
 vraag zonder betaling.

Redactie:

Klazien van Brandwijk-Wiltjer,
 Bart Hetebrij, Wim Heij (voorz.),
 Joan Merens, Joost M. v. Langen,
 Jan Sulman.

Vaste medewerkers:

Theo Carree, Arend van Dam,
 Gerard van Erkelens, Sabine
 Funneman, Martin Groenewold,
 Cor Hoekstra (CORK),
 Pieter de Jager, Tom Janssen,
 Stef Kessels, Willy Lohmann,
 René Nauta, Leonore van Opzeeland,
 Cor Out, Theo Paymans,
 Rien Robijns, Karel Roskam,
 Paul Rutten, Hans Schonk,
 Frank Spoelstra, Jan Stoof,
 Wessel Visser, Leon Wecke,
 Hans van Wissen.

Eindredactie:

Joan Merens
 Redaktiesekretariaat:
 Erika Krijt-Leijendekkers
 Prepress/Lithografie/Druk:
 Brouwer Utrecht B.V.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
 Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71,
 3708 GC Zeist, tel. 030-6920906.

Bijdragen in EGO verschijnen op
 persoonlijke titel en vertegenwoordigen
 niet noodzakelijkerwijs de visie
 van de redactie of de dienst HGV.

Overname van artikelen en tekeningen is
 alleen toegestaan met bronvermelding.

Inhoud

Humaan, humanitair, humanistisch	2
Stationsschip Van Amstel	en 3
St.Maarten	3
Wij en zij	6
Gedicht	7
Prikkels, puzzel	8
Sneuvelen en mensenrecht	9
Middenkatern:	
Berichten van Berg Igman	11
 Wecke's Wereld	19
Film	20
In 't kort	21
Roskam, Vragen staat vrij	22
Osdorp Posse	23
Boeken	25
Mensen en mensen, raadsliden, wie en waar	27
Poster Willy Lohmann	28

HUMAAN, HUMANITAIR, HUMANISTISCH

Bovenstaande woorden willen nog wel eens verwarring opleveren. Kwam er ooit een telegram uit ex-Joegoslavië waarin gesproken werd over over het sturen van "humane" geestelijke verzorging, onlangs vonden we een uitspraak over het blad van de "humanitaire" geestelijke verzorging. Nu vindt de redactie van EGO, tijdschrift van de humanistische geestelijke verzorging bij de krijgsmacht, het woord humanitair niet van toepassing op zich zelf, en we mogen toch hopen dat elke geestelijke verzorging een humaan karakter heeft; het moment om iets over deze termen te zeggen lijkt wel aangebroken.

Dat alle woorden in het Nederlands die met hum... beginnen iets met mens of menselijk te maken hebben weten de meeste mensen wel. De drie bijvoeglijke naamwoorden worden verward, omdat ze op elkaar lijken, omdat de betekenis niet duidelijk is of omdat de spreker/schrijver het niet zo veel kan schelen? Laten we dit laatste niet hopen, en zeker niet in verband met uitzending van Nederlandse troepen: humanitaire hulp is in Bosnië van zeer groot belang, het redt mensenlevens en onze troepen zijn daar onder andere om die hulp mogelijk te maken. Die hulp wordt gegeven uit vele overwegingen, waarbij humane redenen de overhand hebben. Humaan betekent hier iets positiefs: menselijk=zorg voor elkaar. Het moorden en de etnische scheidingen zijn even menselijk, helaas, alleen humaan noemen we dat nu niet bepaald.

Het woord humanitair wordt ook wel gebruikt voor de basis-rechten die alle mensen hebben: humanitaire rechten. En er is ook zoiets als humanitair oorlogsrecht. Beide zaken, waarover nogal wat discussie gaande is op dit moment. Wanneer is er sprake van schending van rechten: altijd als er sprake is van gedwongen verplaatsing van mensen, maar moet je er niet soms aan meewerken om erger te voorkomen? Wanneer is er sprake van genocide, en maak je je daar mede aan schuldig als je het niet kunt voorkomen?

Humanisten, en dat zijn alle mensen die zich, zonder een beroep te doen op een hogere macht, verbonden voelen met humanistische waarden als respect voor het individu, tolerantie en solidariteit met elkaar, hebben zich door de eeuwen druk gemaakt om zaken als: een humane rechtspleging, respect voor de menselijke waardigheid en basisregels voor gelijkwaardige omgang van mensen en volkeren met elkaar.

Zijn er in de geschiedenis momenten geweest waarop enig optimisme over de menselijke samenleving gerechtvaardigd leek, dat is zeker nu niet het geval. Hierboven zijn slechts enkele van de meest gruwelijke vragen genoemd, waar met name militairen en hulporganisaties in oorlogsgebieden mee geconfronteerd worden. Het is een menselijke zwakte te blijven doorgaan over de schuldvraag, zoals in het geval van Dutchbat in Srebrenica.

Vuile handen maken we allemaal, zei de voorzitter van Artsen zonder Grenzen op een symposium van het Humanistisch Overleg Mensenrechten over "Mensenrechten in voormalig Joegoslavië tussen humanitaire hulp en ethnic cleansing". Je moet er alleen heel goed over nadenken, vooraf en achteraf, hoe vuil en die discussie vooral blijven voeren. Er zijn namelijk geen antwoorden die voor eeuwig geldig zijn, mensen blijven mensen, en juist daarom zal de humanistische geestelijke verzorging blijven proberen in haar werk aan deze discussie een bescheiden bijdrage te leveren.

Redactie

HET STATIONSSCHIP DE VAN AMSTEL EN ST.MAARTEN

Het is vandaag 20 oktober 1995 en ik ben aan boord van Hr. Ms. Van Amstel, een M-Fregat, afgemeerd aan de RIMA steiger van Marine Basis Parera te Curacao.

Ik bevind me in de hut van Sgt. Naalden (Jack). We hebben elkaar voor het eerst ontmoet tijdens de chaos op het vliegveld Juliana van St.Maarten. Onze tweede ontmoeting was op landhuis Ascencion waar ik een introductie-cursus verzorgde over de cultuur en de geschiedenis van Curaçao voor opvarenden van de van Amstel.

Tijdens deze dag hebben we flink nagepraat over St.Maarten en besloten we dit op papier te zetten, omdat we in onze optiek toch een bizarre maar unieke ervaring konden delen.

■ Achtergrond

Jack is 40 jaar en bijna 25 jaar werkzaam bij de KM. Hij begon dus op z'n 16e bij deze baas. Van deze 25 jaar was hij er 21 aan boord van een schip geplaatst waarvan de laatste twee jaar op de van Amstel. Jack zit aan de maximum looptijd als sergeant en heeft geopteerd voor een majoorsfunctie aan de wal bij het havencoördinatie centrum. Als dat doorgaat dan zou dat betekenen dat hij drie jaar op de wal zou kunnen blijven

en wat meer tijd aan z'n gezin kan besteden. Hij heeft drie kinderen waarvan de oudste 18 jaar is en de jongste 9.

Dit is nota bene pas z'n eerste 'west-trip'. Z'n vrouw kan niet naar Curaçao komen zodat een tussentijds wederzien niet tot de mogelijkheden behoort. Dat maakt het leven aan boord niet altijd even makkelijk. Jack vervult aan boord de functie van assistent luchtverdedigingsofficier. Dat heeft te maken met luchtbeeldopbouw en wapeninzet.

Om z'n gedachten te verzetten heeft Jack een aantal zaken opgepakt zoals coachen van het voetbalteam en hij is de videofilmer van het schip. Voor de mid-term-contactdag van het thuisfront in Den Helder had hij een leuke video gemaakt en ook van St.Maarten heeft Jack een videofilm gemaakt die nu te koop is.

■ Stationsschip

Normaal gesproken is er altijd een schip van de Koninklijke Marine aanwezig in 'De West'. Om de zeven maanden wordt dit 'stationsschip' afgelost. De taken bestaan voornamelijk uit aanwezigheid van de krijgsmacht in de Koninkrijksdelen, counter-drugs operaties varen en het onderhouden van de operationele geoefendheid door oefeningen met schepen van andere landen in de Caraïbische wateren.

In principe is de 'west-trip' de langste trip die je kunt meemaken bij de KM. Elk schip heeft in deze zeven maanden een vast vaar -en oefenprogramma. Zo

ook de van Amstel, totdat de orkaan Luis recht op St.Maarten afging.

■ Voorbereiding

Het begon allemaal bij het vertrek uit Costa Rica, maandag 4 september van het vorig jaar. Wij kregen van de Commandant te horen dat het schip met spoed naar Curaçao moest terugkeren om aldaar de nodige hulpgoederen en personeel op te halen en daarna direct koers te zetten naar het bovenwindse eiland St.Maarten. De gedachte was toen nog dat het allemaal nogal los zou lopen omdat er al meer orkanen in dit seizoen waren voorgekomen. Deze waren zonder uitzondering tijdig van koers afgeweken zonder noemenswaardige schade aan te richten. Het zou dan voor ons alleen betekenen dat we het toen aankomende weekend niet in Mexico konden vertoeven. Het bezoek aan dit land is normaal een van de hoogtepunten van deze zeven maanden durende reis.

Niets was minder waar toen wij twee dagen later op woensdag 6 september de eerste schademeldingen ontvingen terwijl de laatste flarden van de orkaan Luis nog over de Bovenwindse eilanden trokken. De opsomming van de schade was zo omvangrijk, dat menigeen aan boord zichzelf al dagenlang lijken zag bergen en gewonden verzorgen, al werd dit niet hardop gezegd. Aan de hand van deze meldingen heeft het commando toen zijn plan getrokken en de bemanning gebriefd. Als eerste werd de commandocentrale omgetoverd tot crisiscentrum en werd technisch personeel in groepen verdeeld om direct bij aankomst aan land een crisiscentrum op te zetten en dit zo spoedig mogelijk te voorzien van electra en communicatie. Bij een tussenstop in de haven van Curaçao kregen we veel hulpgoederen aan boord te verstouwen. Ook veel hulpverleners van verschillend pluimage zoals mariniers, Antilliaanse militie, Rode Kruis personeel en extra technisch personeel van MB Parera moesten bij ons aan boord ondergebracht worden

en voeding krijgen. Voordat wij dit alles woensdag ochtend in alle vroegte aan boord kregen, hadden wij ruim een dag de tijd gehad dit voor te bereiden en gereed te maken.

Zo werden bijvoorbeeld het officiers- en onderofficiersdagverblijf omgebouwd tot slaapruijme en werd de cafetaria de gezamenlijke eetruimte voor eenieder. In iedere hut werden een of meer veldbedden geplaatst. Opstakels in de mid-scheeps werden verwijderd om ruimte te creëren voor de Boston whalers (soort landingsboten). Tonnen aangevoerde hulpgoederen werden door de gehele bemanning, niemand uitgezonderd, van hand tot hand doorgegeven en weggestouwd in de meest ondenkbare ruimten.

Nog diezelfde ochtend begonnen wij bepakt en bezakt de korte reis van twee dagen naar het rampgebied.

■ ST.Maarten na LUIS.

Twee maanden voordat Luis St Maarten had getroffen, hadden wij dit eens zo groene eiland met zijn kleurrijke bevolking nog aangedaan. Nu waren de heuvels grauw bruingrijs van kleur, bomen en struiken die nog overeind stonden droegen geen blad meer. Tot op tientallen meters hoogte vertoonde de kuststrook een grijze band door het opgestoven zeewater. In het normaal bruisende toeristencentrum van Philipsburg was het nu doodstil en lag het bezaaid met puin. Op het er tegenaan gelegen zandstrand lag nu een op sommige plekken meters dikke laag opgestuwde zeeboddemvegetatie te rotten. Overal zag je beschadigde woningen en gebouwen, sommige een lichte beschadiging aan het dak, andere weer tot op de fundering weggevaagd.

Het meest getroffen waren vooral de krottenwijken, ook wel shanty-towns genoemd. De plekken waar deze hadden gestaan waren nog het best te vergelijken met een 'oer-Hollandse' vuilnisbelt, de geur was na enkele dagen bij een temperatuur van boven de dertig graden na-

venant. Een deel van de bevolking was door het wegvallen van de handhaving van de rechtsorde aan het plunderen geslagen, vooral bij de grotere supermarkts waarvan de muren als bloemblaadjes lagen opgevouwen en de waren voor het oprapen lagen.

De mariniers hebben door hun politio-nale taak dit echter tot staan weten te brengen. Maar het overgrote deel van de bevolking reageerde de eerste dagen apatisch, alsof ze nog niet goed beseften wat hun was overkomen, of juist wel, omdat men het vege lijf had weten te redden.

Daarna kwamen het besef van het materieel verlies en het gebrek aan eerste levensbehoeften, zoals voeding en drin-ken.

■ Hulpverlening Bemanning Van Amstel op St.Maarten

Van de werkzaamheden die de bemanning van de van Amstel op St.Maarten heeft uitgevoerd, kan ik slechts een opsomming geven, waarbij ik zal trachten de dienstgroepen te specificeren.

Het duikteam:

- bij de waterfabriek repareren van de aanzuigpijpen,
- wrakken lichten
- bodem en steiger onderzoek en deze vrij maken van obstakels.

Beveiligingsdetachement:

- Herstellen van rust en orde
- het verkeer regelen
- begeleiden van voedsel en drinkwater-transporten
- bewaken van Port de Pleasance alwaar hulpgoederen lagen opgeslagen.

Ploeg van de boord helicopter:

- verkenning c.q. oriëntatie van de schade
- personeel en goederentransport
- rondvluchten van de diverse vips. Dit alles ook voor de eilanden Saba en St Eustatius.

Technische diensten:

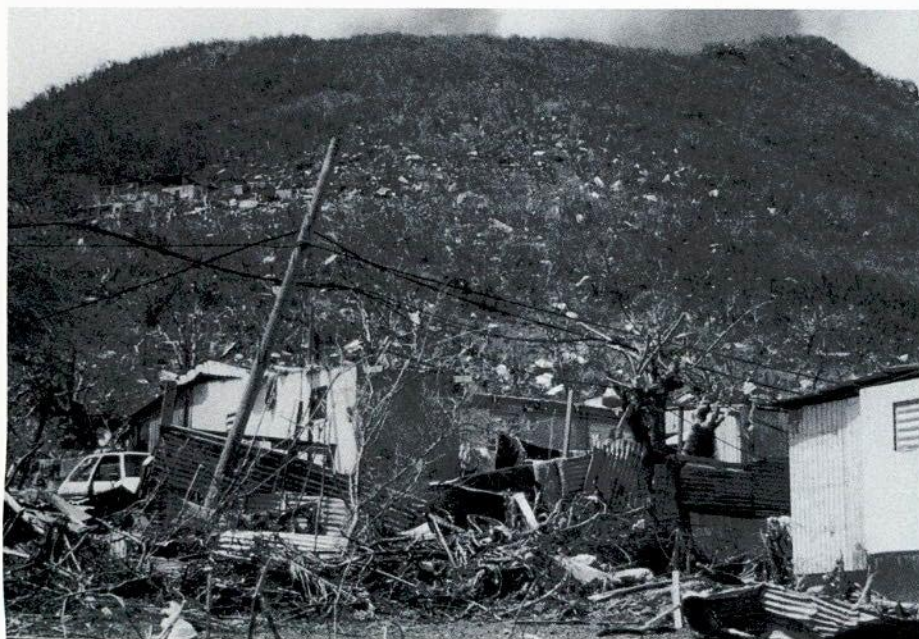
- herstellen van elektrische voorzieningen, communicatie, politie en zieken-auto's, sanitair, diepvriesunits, etc.

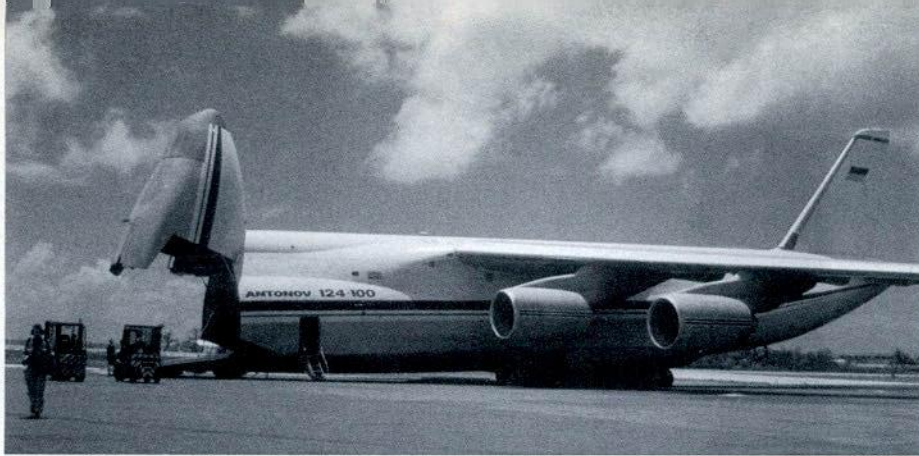
Overige diensten:

- lossen van hulpgoederen uit vliegtuigen
- water uitdelen aan wachtende toeristen
- ruimen van puin op diverse locaties
- repareren van daken en de bewoners stimuleren tot het aanvangen van herstelwerkzaamheden
- helpen bij het opzetten van tentenkampen en het field dressing station
- logistiek opzetten van de opslag van al het ingevlogen materieel, etc. etc.

Ook aan boord heerste grote bedrijvigheid. Wat te denken van de logistieke diensten zoals koks en hofmeesters die voor een veel grotere groep mensen dan gewoon een productieve hap moesten voorschotelen en lunchpakketten maken. Waters die buiten de dagelijkse wasbeurten ook nog, uit hygiënisch oogpunt, een kleine honderd extra werk-pakken per dag kregen te verwerken.

Het coördineren en controleren van het ingezette personeel, communicatie ver-

zorgen tussen de diverse steunpunten zoals het crisiscentrum in het gouvernementsgebouw, move control op de luchthaven, het FDS noodhospitaal en het C-echelon, maar ook tussen de eilanden Saba, St Eustatius en Curaçao. Dit alles vanuit de **commandocentrale** aan boord. Daar het schip een eind uit de kust voor anker lag, had de **nautische dienst** het maar wat druk met het heen en weer pendelen van personeel en materieel.

■ De hulpverleningstaken van Jack

De eerste drie dagen na aankomst lagen mijn werkzaamheden aan boord in de commandocentrale alwaar ik op oorlogswacht-basis de wacht had als chef van de wacht en zodoende 24 uur per dag bereikbaar was en functioneerde als crisiscentrum. Hierdoor vernam ik alle wetenswaardigheden uit de eerste hand en kreeg ik een perfect beeld van wat er zich allemaal op het eiland afspeelde. Toen het crisiscentrum op Sint Maarten eenmaal operationeel werd, verminderde dat ook de werkdruk in de commandocentrale aan boord. Met als gevolg dat ik me nuttig kon gaan maken aan de wal. Ik kreeg de leiding over een groep van 12 man waarmee ik op de luchthaven Juliana airport vliegtuigen zoals: antonovs, ilyushin, orions, F27, hercules etc. moest gaan lossen. Dit bleek slechts een klein onderdeel van mijn taak te

zijn, al gauw was ik een vraagbaak en een spil, toeristen die zo snel mogelijk het eiland af wilden met de vertrekkende vrachtvliegtuigen, medische evacuées die voorrang behoeften, journalisten die zo snel mogelijk hun opnames in Nederland moesten zien te krijgen, iedereen had zijn reden wel klaar om maar als eerste weg te mogen. Transport van de aangeleverde hulpgoederen werd ook weer een probleem op zich vanwege de files op de afvoerwegen. Je was vaak verschillende problemen tegelijk aan het oplossen, waar ik grotendeels nog nooit mee te maken heb gehad en hoogstwaarschijnlijk ook nooit meer zal krijgen.

Het was voor mij dan ook grensverleggend en innerlijk een grote egotrip om toch alles keurig voor elkaar te krijgen en in goede banen te leiden.

■ Samenwerking krijgsmachtdelen

Nadat wij reeds een aantal dagen op het eiland waren bezig geweest en een groot deel van belangrijke acties hadden opgestart, kwamen steeds meer gespecialiseerde groepen van de diverse krijgsmacht onderdelen het overnemen of ondersteunen. Zoals: 101 Divisie Genie Groep uit Wezep, 13 Mechbrig. uit Oirschot, 100 Bevoorradingsbataljon uit Garderen, Koninklijke Marechaussee, brandweer, Rode Kruis, etc. Het was

nogal eens onduidelijk wie nu eigenlijk de leiding had. Ook hoorde je nogal eens wat laetdunkende opmerkingen tegen en over elkaar. Maar dat is volgens mij meer de gezonde rivaliteit geweest, iedereen vind zijn eigen onderdeel toch altijd het beste. Dit evenwel was slechts maar even, want iedereen zag je elkaar helpen en broederlijk naast elkaar werken, omdat je wist dat je de klus toch samen moest klaren.

■ Vooroordelen

Voorheen zag ik de bevolking van St Maarten als een kleurrijke groep mensen waarmee je niet al te gemakkelijk contacten legde, anders dan als er wat aan je te verdienen viel als toerist. Gedurende de weken dat wij op het eiland bezig waren fungeerden we ook wel eens als sociaal werker, of gaf je een goed oor aan de mensen die hun verhaal kwijt wilden als onderdeel van traumaverwerking of gewoon eens goed hun hart luchten. Maar wat belangrijker is: wat is de beeldvorming van de lokale bevolking van St Maarten nu over de Nederlandse krijgsmacht in het algemeen?

Ik denk dat door al deze goodwill er een heel positief beeld is ontstaan bij het merendeel van de bevolking.

■ Terugkijkend

Nu heb ik nog steeds een tevreden gevoel, maar ook tijdens St Maarten had ik dat. Nooit heb ik gedacht tijdens mijn gehele loopbaan nog eens te moeten fungeren als hulpverlener bij een ramp van zo'n grote omvang. Het is voor mij zelf, en menigeen met mij, een enorme levenservaring geweest. Ik ben dan ook blij een groot deel van de ramp, de verwoestingen en hulpverleningsoperatie door de diverse krijgsmachtonderdelen, zowel vanuit de lucht als ter plekke op video te hebben kunnen vastleggen.

In eerste instantie was deze videoband alleen bedoeld voor opvarenden van Hr. Ms. Van Amstel. Maar ook voor de me-

de hulp-verleners en geïnteresseerden is dit een uniek videoverslag geworden.

Door vermelding van uw naam, adres en telefoonnummer op een briefkaart en deze te richten aan SGT NAALDEN 20368 HR MS VAN AMSTEL, NAPO 361, 3509-VP UTRECHT kunt u deze videoband ook in uw bezit krijgen. Er zal dan contact met u worden gezocht. De prijs van deze band zal rond de f 20,- komen, minus verzendkosten.

Jack, bedankt voor dit gesprek.

Vloottraadsman Marias van Dorp.

WIJ EN ZIJ

Blank tegen zwart, christen tegen moslim, protestant tegen katholiek, stad tegen platteland, wij tegen zij: tegenstellingen. Tegenstellingen die, overal ter wereld, tot conflicten leiden, oorlogen, massamoorden, slachtpartijen; daar heeft de dagbladlezer of journaalkijker weet genoeg van.

Natuurlijk, hoe vaak lijken die tegenstellingen niet verwaarloosbaar, eerder grappig dan verontrustend. Die tussen Nederlanders en Belgen (waarbij wordt voorbijgegaan aan het feit dat er in heel de wereld maar één echte Belg is), tussen Groningers en Friezen, tussen Feyenoord en Ajax. Allemaal bronnen voor nieuwe bewoordingen van oude moppen en voor wat onschuldig gepest over en weer - hoewel de onschuld van voetbalsupporters nogal eens verloren wil gaan.

Hoe handig zijn die tegenstellingen niet om het gesprek op gang te houden. Al dan niet vermeende eigenschappen van een groep kunnen worden gebruikt om het gedrag van een individu te duiden waarvan men meent dat het deel uitmaakt van die groep. Generaliseren heet dat en, hoe handig generaliseren ook is, een groter gevaar dan de generalisatie is er eigenlijk niet. Alle blanken zijn arrogant, alle zwarten stelen, Eindhovenaars zijn gemene voetballers en rijkeluijszontjes kunnen niet echt wielrennen. Generalisaties? Wie er gevoelig voor is, gebruikt misschien al de termen racisme, of discriminatie. En wie denkt dat ze juist zijn, geeft er aan toe, zoals de leden van rechtse groeperingen die, om aan te tonen dat ze echte Nederlanders zijn, het rood-wit-blauw op hun jackmouw gebruiken om aan te duiden dat ze in de

goede groep zitten, in dit geval die van de echte Nederlanders.

■ Wil de enige echte Nederlander....

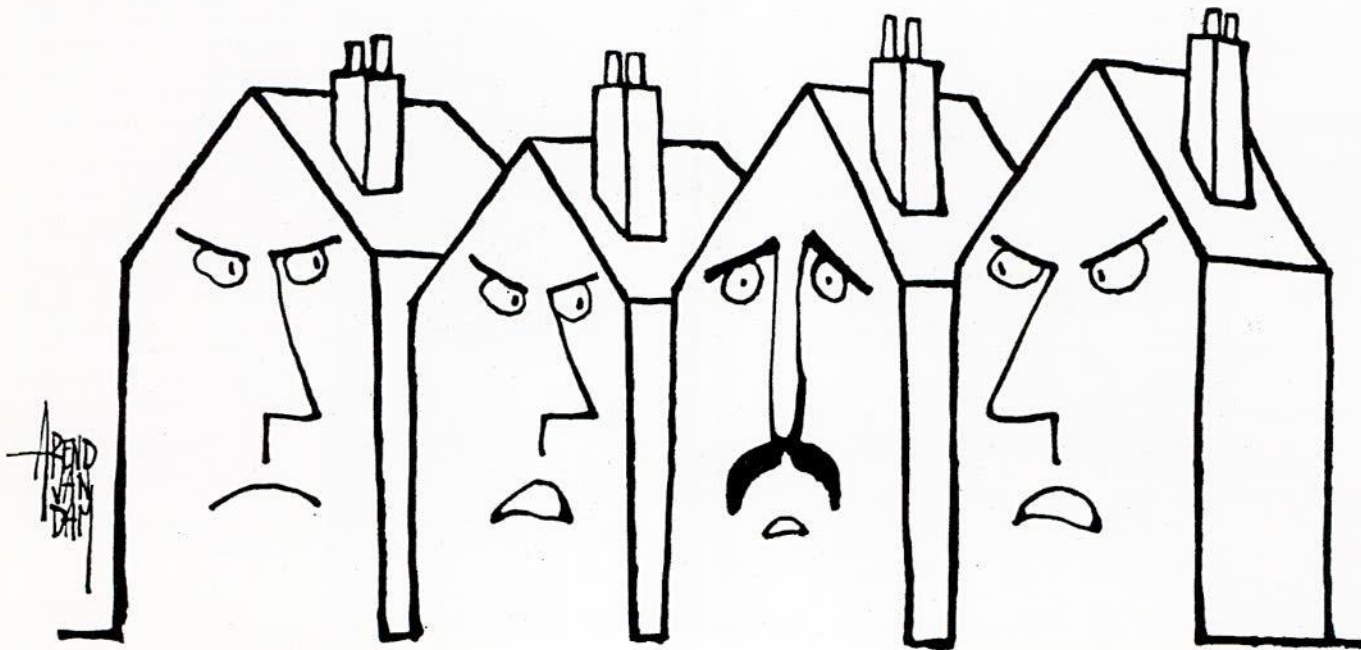
Je kunt daar wel wat tegenover zetten. De vraag stellen, wie dan wel een echte Nederlander is. Want ja, ooit was de laagvlakte waar Nederland op ligt, onbewoond. En ooit deed zich de grote volksverhuizing voor. En gebeurtenissen die nog zijn af te lezen in elk telefoonboek), ooit kwamen Franse Hugenoten en Portugese, en later Duitse, joden naar Nederland, verjaagd om hun geloof of ras. Maar er kwamen ook mensen om deel te nemen aan de economie, seizoenarbeiders - de Duitse hannekemaaiers -, kooplieden - uit de zuidelijke Nederlanden, metaalarbeiders - uit het toenmalige Joegoslavië.

Rijst de vraag, wanneer je nu als behorend bij 'wij' wordt beschouwd, in dit geval als echte Nederlander. Als je minister wordt, zoals Ernst Hirsch Ballin - Hongaars immigrant en kind van politiek vluchtelingen? Als je introuwt in het koninklijk huis, zoals de prinsen Bernhard en Claus? Als je van de Antillen komt én goed genoeg voetbalt? Het zijn maar een paar voorbeelden.

■ Wil de enige echte Geervlieter....

Deze lange inleiding dient om te komen tot een voorbeeld dat door menigeen kan worden nagevolgd. Steller dezes woont in het Zuidhollandse Geervliet, een dorpje met tweeduizend inwoners, onder de rook van Europoort- en Botlek-gebied. Geervliet kreeg in 1381 stadsrechten, het was in die tijd een welvarend havenstadje, onderdeel van het handelsstelsel dat Vlaanderen, Zeeland, Holland en de Frieslanden verbond. Tot in de negentiende eeuw telde het een vierhonderd inwoners, een aantal dat langzaam toenam, tot een kleine duizend in deze eeuw en, tijdens de economische ontwikkeling van de jaren zestig, tot de huidige tweeduizend.

In het plaatselijke dorpshuis, dat sociaal-cultureel centrum heet, in het dorpscafé, op verjaardagen, overal wordt wel eens een gesprek wordt gevoerd waarin het 'wij' en 'zij' aan de orde komt. Geervlieters versus Heenvlieters (Heenvliet is een soortgelijk dorpje, een kilometer verderop aan de dijk) bij voorbeeld, maar ook, en daar komt het, *echte* Geervlieters tegenover de *import*. Zelf ben ik geen echte Geervlieter, hoewel ik er nu ruim zevenentwintig jaar woon, volop deelneem aan het sociale leven en kan bogen op een uit een oud Geervliets geslacht komende grootmoeder. Nee, het 'wij' en 'zij' komt in het dorp op veel scherpere criteria tot stand. Denkt men. Want beland je in een gesprek over echte en import-Geervlieters, dan zijn veelal

HET ZIJ

een paar korte vragen voldoende om er achter te komen dat het gaat om geboren Geervlieters, soms tweede generatie-Geervlieters en een heel enkele keer om telgen van een oud Geervliets geslacht.

Zoals het in een oud stadje hoort, bestaat er een Stichting Oud-Geervliet, met het blad OudNieuws. Bron van informatie over de historie van het stadje en aanleiding tot deze bespiegelingen over de rechtvaardigheid van het 'wij' en 'zij', in dit geval 'echt' tegenover 'import'. Want nog niet zo lang geleden publiceerde de gepensioneerde hoofdonderwijzer -wie anders! - in het stichtingsblad de door hem gevonden en ontcijferde gaardersregisters, met daarin de overlijdensgevallen van 1651 tot in 1714. Kijk, nu kunnen we zien wie de echte Geervlieters zijn! De lijst telt een honderdtachtig verschillende familienamen, en als je verschillen als die tussen 'Barendsz' en 'Barentsz' of 'Claes' en 'Klaasz' terzijde laat, blijven er een honderdveertig over.

Daarna het telefoonboek gepakt. En kijk: ruim vierhonderd achternamen. Daaronder die van 'echte Geervlieters'. Nu wordt het gemakkelijk, je schraapt de lijsten tegen elkaar weg en houdt de gezamenlijke namen over. Hier dan die van de allereerststen: Barends, (van)(der) Graaf(f), Hoogendijk, van Hoorn, Kasteleijn, Klaasse, Kuiper, de Labije, Lieve, van der Linde(n), de Regt, Rodenburg, Steenwijk, Vermaat, Versteeg, Visser, Willems en Zacharias. Dat zijn ze - lijkt het. Dus niet de familie Poldervaart, met tien vermeldingen in de telefoongids, of Van de Berg (negen vermeldingen) of Landman (acht vermeldingen).

'Lijkt het' staat er. Want wie in de gaarderslijst staat én in het telefoonboek hoeft daarmee nog geen echte Geervlieter te zijn: sommige families uit de zeventiende en achttiende eeuw stierven uit, of vertrokken, hun naamgenoten uit het telefoonboek zijn nieuwe immigranten, met dezelfde naam - zoals de huidige familie Zacharias, die toch echt uit Indonesië komt.

Tot zo ver dit voorbeeld. Wie in een kleine plaats woont waar ook een historisch geïnteresseerde rustende hoofdonderwijzer actief is, kan het voorbeeld makkelijk navolgen. En wie belandt in een gesprek over 'wij' en 'zij', over 'echt' en 'import' weet, hoe hij de 'echten' op het verkeerde been kan zetten. Dit soort onderscheid is, zo luidt de moraal, slechts relatief en misschien zelfs onzin.

Jan Stoof

De twee hier afgedrukte gedichten zijn afkomstig uit de eind vorig jaar verschenen bundel *Het zij* van Elly de Waard. Deze negende bundel sinds 1978 heeft als ondertitel *Eenzang drie* en is daarmee het jongste (en laatste?) deel van een cyclus waarin de dichteres 'het vrouwelijke onderzoekt', zoals achterop kort wordt vermeld. Aan de delen 'Eenzang' (1992) en 'Eenzang twee' (1993) besteedde ik in EGO eerder aandacht, met enthousiasme en bewondering. Dat gevoel is er opnieuw bij deze bundel. Bewondering zowel voor de inhoud als voor de vorm van de gedichten.

Wat betreft de inhoud heb ik wel een persoonlijke voorkeur: het is minder de liefdespoëzie dan de buitengewoon fijnzinnige natuurlyriek die mij zo boeit. Maar bovenal het soms meesterlijk subtiel in elkaar laten over-

vloeien van beide.

Bewondering ook voor de vorm, die in deze drie bundels strak is volgehouden: meestal korte, tweeregelige strofen met veel enjambementen (het zonder rust doorlopen van de ene versregel in de andere), prachtig binnenrijm en een karig gebruik van interpunctie. Dat mooie metrum en ritme van de regels komt eigenlijk het best tot zijn recht bij het hardop (voor)lezen van de gedichten.

Nou ja, 't is wel duidelijk, hier wil een fan aanmoedigen: ga zelf genieten van Elly de Waards unieke spel met de taal!

Frank Spoelstra

Elly de Waard: *Het zij*. De Harmonie, Amsterdam 1995. 93 blz. f 32,50.

*De zwaluwen wonen
aan mijn raam; zij vliegen*

*af en aan. Ik had
zo lang al niet*

*van haar vernomen
dat mijn liefde*

*tevergeefs geworden leek
en ik verlangde ernaar*

*dat eindelijk
het diepe groen van deze vreemde*

*bomen door zou
dringen tot mijn hart*

*en het zou overwoekeren
de milde*

*wind bezit nam van
mijn binnenste*

*Een diepe waterplas
glanst open, een rilling*

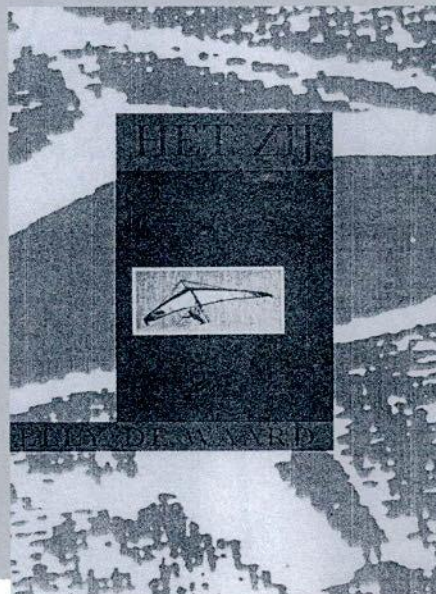
*van de wind, van het
haast windeloze, doet*

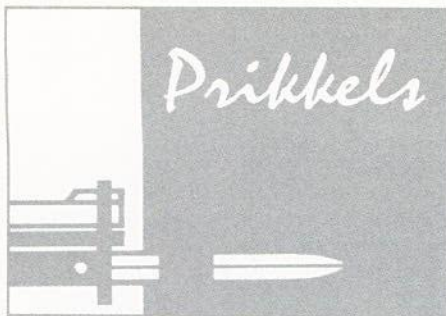
*het water dat zijn beven
meeg geeft aan*

*de weerspiegeling van bomen
sidderen -*

*zo ligt mijn ziel soms bloot
en open, als een wond
en krimpt zij van een
fluistering, een afgewende*

*blik, de ademtocht van
een gesloten mond*

Aan het eind van 1995 hield Wim Kok als partijleider een lezing die genoemd is naar zijn voorganger Joop den Uyl. Met meer belangstelling werd daarnaar geluisterd omdat de partijleider tevens minister-president is. De linkervleugel van zijn politieke achterban had derhalve tevoren ingecalculeerd dat het daarom geen gloedvol warm socialistisch geluid zou worden. Maar de inhoud was zelfs het tegendeel. Koks lezing kwam er op neer dat hij het als bestuurder als bevrijdend ervoer dat de socialistische dogma's niet meer dagelijks van zolder worden gehaald. Mijn verbazing was groot dat daarop in feite geen noemenswaardige reactie volgde van zijn achterban.

Bij zijn benoeming tot kabinetsformateur was Kok niet zo'n voorstander van een kabinet zonder de christen-democraten. Dat was waarschijnlijk niet uit liefde voor het CDA maar meer uit angst voor het dan gedwongen huwelijk met de liberalen. Om met deze beeldspraak te vervolgen zou je kunnen stellen dat de optimale rol van D'66 als huwelijksmakelaar een daadwerkelijke wijziging van het landelijke politieke landschap heeft veroorzaakt. In de lezing van de partijleider kwam het CDA niet eens meer voor, tot verontwaardiging van de

christen-democratische politieke leider Heerma.

Was het enige jaren geleden nog ondenkbaar dat PvdA en VVD samen zouden kunnen regeren, binnen het kabinet blijkt dat uitstekend te functioneren. In de Kamer worden de tegenstellingen nog wel eens opgevoerd voor de buitenwacht. Maar als het op daden aankomt wordt naar het regeerakkoord verwezen en blijven ze tot nog toe elkaars bewindslieden steunen.

De praktijk geeft te zien dat men daardoor ook beide naar het midden schuift, waardoor zowel D'66 als het CDA in de klem komen te zitten in het landelijk politiek spectrum. De fractievoorzitters van die partijen krijgen derhalve veel kritiek over hun functioneren, maar de oorzaak ligt in het feit dat ze zich niet meer kunnen profileren in dat midden.

Intussen brengt de verandering ook met zich mee dat we zo langzamerhand in een super-kapitalistische samenleving terecht komen. Was de PvdA vroeger te

Hieronder een puzzel waarbij de vier juiste woorden van elk zeven letters zowel horizontaal als vertikaal dienen te worden ingevuld.

De omschrijvingen luiden als volgt: 1-alleen; 2-reproduceren; 3-spieker; 4-aap.

1		2		3		4
2						
3						

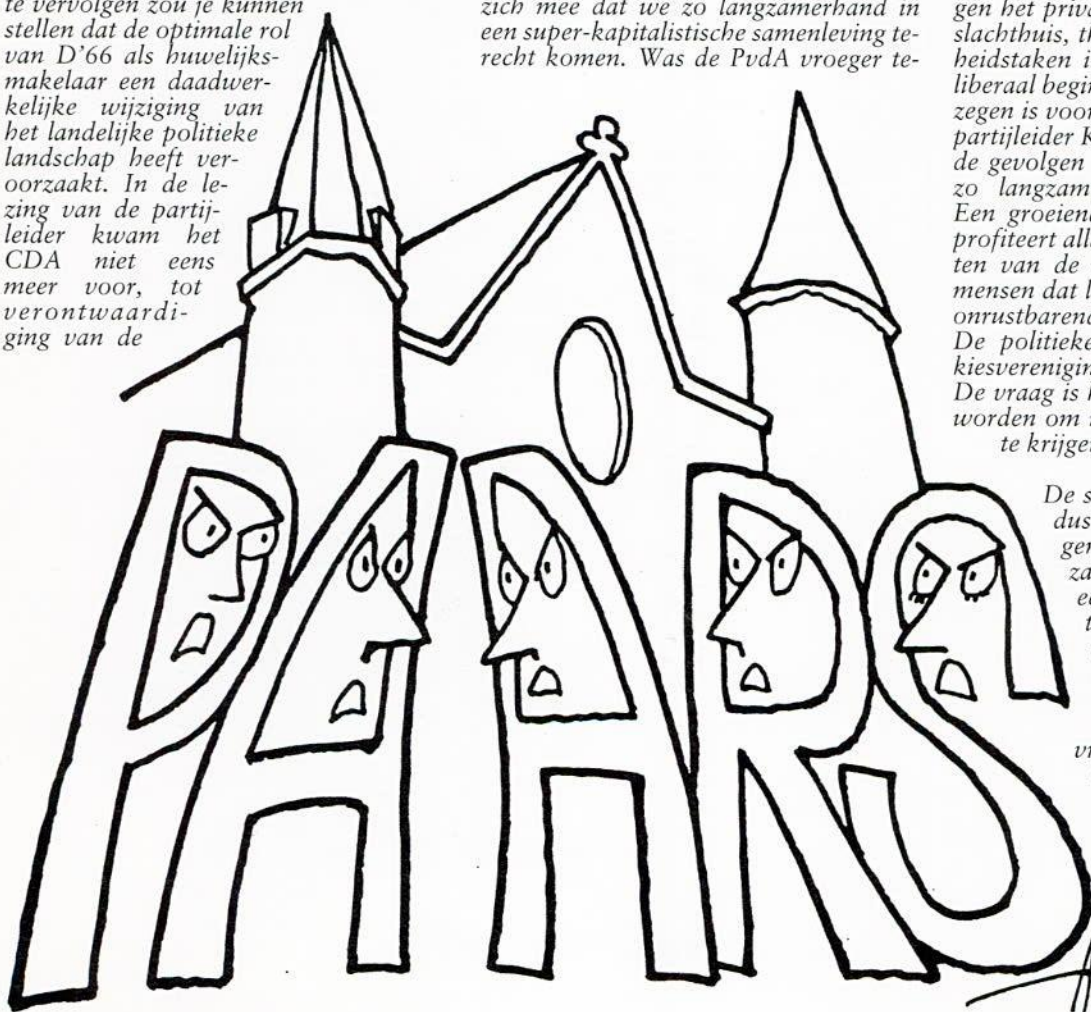
gen het privatiseren van het plaatselijke slachthuis, thans komen bijna alle overheidstaken in particuliere handen. Een liberaal beginsel is dat de vrije markt een zegen is voor de samenleving. Maar ook partijleider Kok zal toch wel merken dat de gevolgen daarvan in de samenleving zo langzamerhand duidelijk worden. Een groeiend deel van onze bevolking profiteert allang niet meer van de vruchten van de welvaartsstaat. Het aantal mensen dat leeft in stille armoede neemt onrustbarend toe.

De politieke partijen functioneren als kiesverenigingen.

De vraag is hoe groot de armoede moet worden om meer mensen politiek actief te krijgen.

De socialistische beginselen zijn dus niet opgeruimd maar liggen op zolder. Ongetwijfeld zal Kok of zijn opvolger op een slechte dag dat wankel trapje moeten beklimmen naar die zolder. Maar als de meerderheid van de bevolking zich opstelt achter de voortgang van een vrije-markt economie ziet het er voor de laagst betaalden somber uit. De terugkeer naar het pannetje soep voor de armen is dan niet ondenkbeeldig.

Cor Out

SNEUVELEN EN MENSENRECHT

Basisbestanddelen van publiek draagvlak voor vredesoperaties.

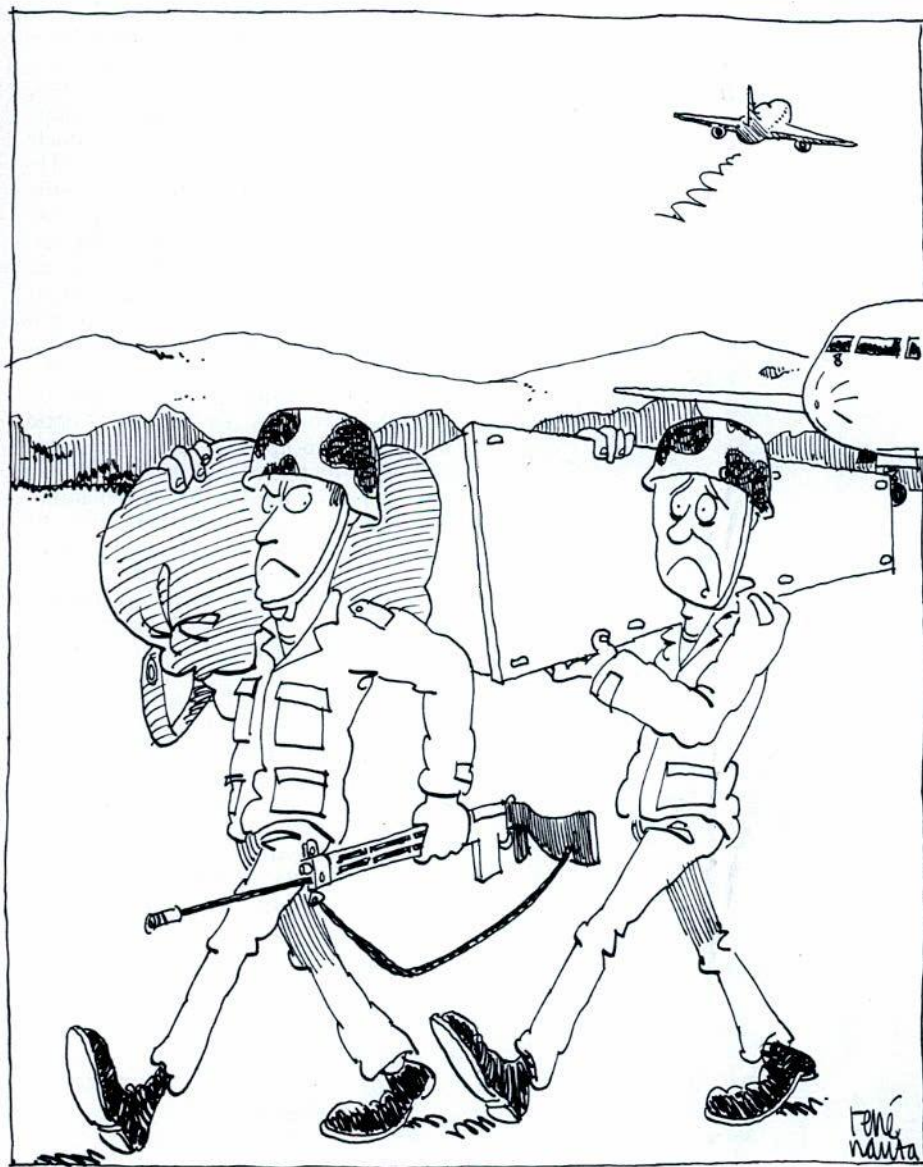
Nederland heeft zijn Srebrenica-syndroom, zoals de Amerikanen hun Vietnam-syndroom hebben. Zijn de Amerikanen bang opnieuw in een Vietnamachtige oorlog verstrikt te raken, wij vrezen voor een onmogelijke taak gesteld te worden, die ons vervolgens alleen maar ellende en een slechte naam in het buitenland bezorgt. Bij beide ziektebeelden past ook nog een in het Westen algemeen verbreide opvatting dat noemenswaardige verliezen een verdwijnen van het publiek draagvlak voor de betreffende actie inhoudt. Dat laatste is overigens geen te genezen geestesziekte, maar een feitelijkheid.

Sinds Korea, Vietnam, Libanon en recentelijker Somalië is het de Amerikaanse regering duidelijk dat dat verband tussen verliezen en publieke opinie daadwerkelijk bestaat. Het opblazen van het Amerikaanse hoofdkwartier in de Libanon en de achttien doden op één dag in Somalië waren voldoende om de publieke steun voor de acties in een minderheid te doen verkeren. Voor de meeste westerse landen geldt dat er aanvankelijk wel een meerderheid voor een actie ten behoeve van een als nationaal belang gepresenteerde operatie te vinden is, zeker ook als daarbij de mensenrechten gruwelijk duidelijk in het geding zijn. Maar bij structurele of saillante verliezen is het diezelfde publieke opinie die eerst om een actie groepen heeft, of daartoe voldoende gemobiliseerd is, die vervolgens in een minderheid verandert.

■ Sneuvelen taboe

Regeringen weten dat, waarmee deels de huiver voor inzet van troepen in risicovolle operaties verklaard kan worden. Het probleem is in feite dat er niet meer gesneuveld mag worden. Nu is dat iets wat uiteraard een nare bijkomstigheid is, maar wel een bijkomstigheid, die het oorlog-voeren, en dat kan vrede-afdwingen, zoals in Bosnië voorzien is, worden, in feite onmogelijk maken.

Voor de Nederlandse publieke opinie geldt al een reeks van jaren dat de Nederlanders, als het gaat om geweldsaanwending door onze krijgsmacht, dat wel zien zitten. Opinieonderzoeken geven een meerderheid aan voorstanders aan van de bevolking, als het om vredesacties gaat ten behoeve van mensenrechten en zoiets als internationale rechtsorde. Zij het, dat men conflictpreventie van meer belang acht dan militaire operaties in alreeds manifest geworden conflicten. Maar eventuele verliezen zijn de spelbreker. In 1990 vroegen we onder meer of men voorstander was van het inzetten van de Nederlandse krijgsmacht ten behoeve van de internationale rechtsorde. Ongeveer 70% was daar voorstander van. Maar bij aanzienlijke verliezen veranderde die meerderheid in een minderheid van zo'n 31%. Datzelfde percentage werd eind augustus van dit jaar gescoord, althans als je in de vraagstelling ervan uitgaat dat de mensen consequent antwoorden. Aan dat laatste kan men twijfelen als het gaat om diverse zaken, die ver van ons afstaan, maar waarschijnlijk niet als het gaat om serieuze kwesties als het sneuvelen van eigen militairen.

Ook als de vraag, zoals we die, in een IKON/SVV-enquête, bij het zenden van het eerste bataljon van de luchtmobiele brigade naar Srebrenica stelden, meer concreet is, blijkt dat 42% geen verliezen wenst te accepteren en 21% niet meer dan tien slachtoffers aanvaardbaar acht. Dat na Srebrenica nog een meerderheid van de Nederlanders (52%) voor voortzetten van de Nederlandse activiteiten in ex-Joegoslavië was, is met name te danken aan het uiterst geringe verliescijfer.

■ Niet alleen politiek draagvlak

Van belang is dus niet alleen of er straks voor het zenden van 2000 Nederlandse groenhelmen een politiek draagvlak is, maar vooral of er een **blijvend** publiek draagvlak zal zijn. En dat laatste is er alleen als saillante of structurele verliezen uitblijven. Het risico zowel voor Clinton als voor de Nederlandse regering is dan ook gelegen in de mate waarin militair geweld van enige omvang in de toekomst aanwezig zal zijn. Het probleem daarbij is niet zo zeer nieuwe langdurige gevechtshandelingen. Als die er komen,

zouden die van de kant van de Bosnische Serviërs moeten komen. Deze zijn echter zowel oorlogsmoe als ook nog niet bekomen van de 2300 aanvalsvluchten van de NAVO en zullen zich vooralsnog wel gedeisd houden, alle retoriek van Karadzic ten spijt. Mladic die zijn oren meer naar de Servische president Milosovic dan naar zijn "president" Karadzic laat hangen zal dit keer zijn aanvallen wel tot de verbale dimensie beperkt houden.

■ Gevaar van terroristische aard

Het gevaar is vooral gelegen in aanslagen van terroristische aard, van lieden die zich aan Milosevic niets en aan hun eigen gezag weinig gelegen laten liggen. Een aanval als indertijd in de Libanon, of een ongewilde escalatie als in Somalië zal voldoende zijn om de regering van het betreffend legeronderdeel te confronteren met een onvoldoende publiek draagvlak en daaraan verbonden politiek draagvlak. En dat betekent dat onverlaten de VS tot terugtrekken binnen de, toch al te korte, termijn van een jaar, kunnen verplichten. Maar niet alleen de VS ook Nederland kan op die manier tot

beëindiging van haar deelname bewogen worden. Alleen een legermacht bestaande uit een vrijwilligersleger, ressorterend onder de secretaris-generaal van de VN kan aan die mogelijke ramp ontkomen. Maar zover zijn we nog niet en als de huidige politieke realiteit de maatstaf is, zal het ook nooit zover komen.

De Nederlandse politici doen er goed aan het Srebrenica-syndroom minder zwaar te laten wegen dan het te lopen risico. De vraag is dus vooral welke taak waar door de 2000 Nederlanders zal worden vervuld binnen het verband van de de Engelse brigade, waarvan onze militairen deel zullen uitmaken.

■ Wel meedoen

En uiteraard is het de vraag hoe de situatie zich verder in Bosnië zal ontwikkelen. In dat koffiedik valt overigens moeilijk te kijken. Dat dit keer niet de VN, maar de NAVO voor de gang van militaire VN-zaken bepalend zal zijn, behoeft geen reden tot geruststelling te zijn. De Amerikanen hebben in Somalië laten zien dat zij niet op de meest verantwoorde wijze op provocaties reageren. Het feit dat het juist in het eigen belang van de Amerikaanse regering is om gevechtssituaties te vermijden, is een

schrale troost voor een ieder die op het standpunt staat dat alle risico's vermeden moeten worden. De gekozen optie van peace keeping met automatische peace enforcing houdt per definitie een aantal risico's in. Dat betekent niet dat Nederland nu nee moet zeggen. Als we in een tijd waarin het NAVO-verdragsgebied niet meer geloofwaardig bedreigd wordt nee zeggen tegen een ultieme poging om op de Balkan iets van vrede te bewerkstelligen, valt de legitimiteit van onze krijgsmacht weg. Dan kunnen we met het geld van de defensiebegroting beter rechtstreeks aan economische en technische conflictpreventie doen. In deze tijd moet het bestaansrecht van het bedrijf krijgsmacht ook echt bewezen worden. En dat bewijs kan alleen geleverd worden met een produkt dat - hoe moeilijk de produktiewijze ook moge zijn - dit keer 'veiligheid in Europa' heet.

Léon Wecke

+++ Berichten van de Berg Igman+++

TEN GELEIDE

De ervaringen van de mensen van KMDET BOSNIE I, deel II

Wanneer deze Ego verschijnt is ons detachement al weer drie tot drieëneenhalve week thuis. Nu, terwijl ik dit schrijf is het 17 december, zijn wij bezig aan onze laatste loodjes.

Het lijkt erop, dat het dat ook daadwerkelijk gaan worden. Er wordt hier op het basiskamp hard gewerkt om de boel klaar te maken voor een laatste verplaatsing. Als IFOR het wil, vertrekken we op 23, 24 of 25 december naar een plaats in de Bihac-pocket, ongeveer 160 km van hier.

We hebben tijdens deze uitzending aardig wat verhuiservaring opgedaan en hopen, dat het ook deze keer weer goed zal verlopen.

Het is de kunst om iedereen, aan het einde van deze deployment, toch nog een keer "scherp" te krijgen. Het gebied is waarschijnlijk niet zonder gevaar. Het terugtrekkende Kroatische leger past de tactiek van de verschroeide aarde toe en schept een mijnengevaar. Ook over de houding van de bevolking, zich terugtrekkende Kroaten, terugkerende Serviërs bestaat onzekerheid.

De verkenning, die aan het begin van de komende week wordt uitgevoerd, moet duidelijkheid verschaffen.

In de volgende drie interviews wordt even vooruitgeblikt, maar vooral nog achteromgekeken, naar hoe het nu ook alweer allemaal was. Achtereenvolgens komen de radargroep van de landmacht, onze chauffeurs en de automonteurs aan bod.

Tesamen met de in het januari-nummer gepubliceerde interviews ontstaat er zo een beeld van leven en werken binnen ons detachement.

Ons werk zit er bijna op, de oorlog is voorbij. Nu moet de vrede nog zeker gesteld. Voor al die mensen, die niet om al die ellende hebben gevraagd.

We wensen onze opvolgers veel kracht en wijsheid toe.

Raadsman Mart Vogels

MET DE RADAR BEN JE DEEL VAN DE "KILLING MACHINE."

Het onzichtbaar oog van de radar zoekt zijn sector af, om te registreren of er nog geschoten wordt in de omgeving van Serajewo. Zowel het klein geweer- vuur als artillerie kan ermee geregistreerd worden. Dit high-tech apparaat van de landmacht heeft gedurende de fire-missions, die de Rapid Reaction Force uitvoerde, zijn waarde bewezen.

Buiten is het blad van de radar nauwelijks opvallend in de directe omgeving op Mount Igman.

Binnen, in een daartoe omgebouwde viertonner, zit kanonnier Erwin Noya aan het instrumentarium. Een zoemer waarschuwt, dat er vuur is waargenomen. Op een op een rol bevestigde kaart maakt het apparaat d.m.v. lichtjes zichtbaar waar vandaan is gevuld en waar de inslag terecht is gekomen. Snel worden exact de plaats en de hoogte bepaald van boosdoener en slachtoffer en doorgegeven aan het hoofdkwartier.

De procedure kost misschien een minuut. Dan is reageren mogelijk door vuur van de artillerie van de Rapid Reaction Force.

Ze hebben hun zaakjes goed voor elkaar, de mannen van radar 2. De eerste shift is hard aan het werk geweest. Aan de viertonner met het instrumentarium is een leefruimte gebouwd, waar het prettig vertoeven is.

Verderop staat een dubbele prefab waar de mannen slapen. Er voor is een uitbouwje gemaakt, waarin, alweer, een leefruimte is ondergebracht. Daar strijken we neer. De hele groep, op één na, is aanwezig. Vier zijn er van de oude garde, ze vertrekken binnenkort. De anderen zijn hier pas een paar weken.

Het is 12 december, 11.30 uur als het interview begint.

Hadden jullie bepaalde verwachtingen over deze uitzending, voordat je deze kant opkwam? Jullie hebben ongetwijfeld ook het nieuws gevolgd; het was hier duidelijk niet zonder gevaar?

Mark van Vliet: Ik wil graag deze levenservaring opdoen. Daarnaast denk ik erover om beroeps te worden en is dit een goede test of me dat ook zal bevalen.

In de opleiding is er wel aandacht aan besteed, dat het hier gevaarlijk kon zijn. Zelf had ik weinig verwachtingen, ik zie wel, als ik daar ben dacht ik. Toen we hier pas waren, in juli, was het allemaal

onduidelijk. Oorspronkelijk zouden we gelijk ingezet worden; we hebben een maand in Split geteet.

De nieuwe garde kon met de collega's, die hier geweest waren praten.

Lex Schuyl: Voor beroeps is het natuurlijk anders. Er zijn mensen, die doen het voor het geld. Zelf dacht ik, ik wil het gewoon een keer meegemaakt hebben.

Ik zou commandant radargroep worden en wanneer ik terug zou komen, was mij een baan beloofd. Later, tijdens de voorbereiding op uitzending, hoorde ik, dat een ander de baan kreeg, maar ik moest wel hierheen. Dat doet het vertrouwen in de baas geen goed. Als ik straks terug kom ga ik gewoon in bascode 3.

Inmiddels kende ik, door de opleiding, de jongens al. Het is een puike groep, dus heb ik besloten mee te gaan. Voor deze jongens, je kunt de mannen niet laten zitten. Dat is ook het enige wat me motiveert.

Het is wel een heel slecht management. Beloftes worden niet nagekomen.

Maar er klopt wel meer niet, zoals met het verlof. De mannen worden maar in onzekerheid gehouden. Wanneer gaat de oude garde nu naar huis, de 19e of de 27e? Het is nog steeds niet bekend.

Een ander punt is het schoeisel. Dat is niet geschikt voor deze omstandigheden. Eén van de mensen hier heeft al last van een koudeletsel aan twee tenen. Op een bericht, dat wij naar Nederland stuurden hebben we een formeel antwoord gehad: "De KL kleedt zijn mensen goed. U gaat geen bergen beklimmen, dus ander schoeisel is niet nodig." Het is onbegrijpelijk. Er wordt voor 1.7 miljoen aan onderdelen voor de radar uitgegeven en dit kan er niet af. De mariniers lopen toch ook niet voor niets op goede bergschoenen?

Hans ter Horst, Andre Baas: Wat het gevaar betreft: die serv realiseert zich nu goed, wat hier staat. Het is gevaarlijk ja. Er is ook een keer de alarmknop afgegaan, de bunker moest gereed gemaakt worden. Er is even paniek geweest. Er is hier een moslimpost op 50 meter afstand. We hadden in het begin hier veel meer beveiliging. Nu is er schijnbaar geen tijd meer voor, want er is nu niemand meer.

Voor de oude garde: hoe kijken jullie nu terug op de operatie? Op het leven hier, op het werk, de fire-missions?

Radarteam op de Berg Igman

René Warners: Wel positief. Toen we hier kwamen was hier weinig tot niets. We hebben de leefsituatie sterk verbeterd. We hebben hier dicht op elkaar geleefd, dan leer je elkaar heel goed kennen, met de goede en de slechte kanten. Je kunt niets verbergen en je kan ook gaan ergeren aan allerlei kleine dingen. We hebben ons daar goed doorheen geslagen, hebben goed samengewerkt.

Als je doelen doorgeeft, weet je, dat er doelen vallen. Indirect ben je gewoon een "killing machine".

Mark van Vliet: Je weet, dat het de goede doelen waren, dat het de mensen waren, die de stad en het leven onleefbaar maakten. Ze hebben er zelf om gevraagd. Ik had nachtshift, toen dat bombardement werd uitgevoerd. Het was heel indrukwekkend.

Het was even spannend. Er kwamen geen reacties van de serveerders en dan word je snel nonchalant. Je voelde je oppermachtig met je high-tech spul tegenover dat primitievere materiaal. Tachtig procent van de doelen is vernietigd.

Hoe denken jullie over het ingrijpen door de R.R.F.?

Jarno Dingerink: Het is goed, dat het gebeurd is. Als je naar Sarajevo kijkt hebben we goed werk afgeleverd. De radar is nu trouwens ook in de praktijk getest.

André Baas: Waar bemoeien we ons eigenlijk mee? Het is hun eigen oorlog, de Bosniërs tegen de Bosnische Serviërs. Ze waren het aan het uitvechten, terwijl wij wat voedsel uitdeelden. Er valt één bom in Sarajevo en we beginnen al die Serviërs af te knallen. De media hebben een heel grote rol gespeeld. Als die er niet bij waren geweest, was het misschien allemaal anders gegaan. Die moslims hielpen driftig mee. Je hebt gewoon ingegrepen in een oorlog en partij gekozen. Is er nu straks in één jaar tijd een oplossing voor een conflict, dat al zo lang speelt?

Christiaan van Breukelen: Het eerste wat je leert op het C.V.V. is, kies geen partij.

Hans ter Horst: Ik denk, dat je hier moet voorkomen, wat in Srebrenica gebeurd is, die etnische zuivering. Dat hebben die Serviërs toch ook gedaan.

René Warners, Jarno Dingerink: Er werden burgers beschoten en dat moet je afstraffen. Ingrijpen is goed, anders breidt het zich steeds verder uit en ra-

ken islamitische landen erbij betrokken. Het is belangrijk, dat we als westerse landen geloofwaardig blijven, onpartijdig zijn.

Jullie hadden het daarnet over Srebrenica. Wat is jullie mening over wat er daar is gebeurd?

Lex Schuyl, Hans ter Horst, René Warners: Het is natuurlijk een précair onderwerp. Srebrenica had nooit een enclave mogen worden om bescherming te bieden aan de moslims. Dat was gewoon niet mogelijk. Het lijkt alsof ze er wel wat makkelijk zijn weggegaan. Maar wat moet je dan met 300 man tegen een paar duizend Serviërs? Ze zijn gewoon in de steek gelaten. Nu wordt duidelijk, dat de V.N. de enclave eigenlijk al had opgegeven. Het is een politiek spel geweest. Je kunt je wel afvragen, of je zo met je blauwhelmen moet omgaan.

Toen het allemaal speelde zaten wij in Split. We leefden wel ontzettend mee. Het liefste waren we er zelf naar toe gegaan om te helpen.

Na Srebrenica is wel duidelijk geworden hoe voorzichtig je moet omspringen met de media. Al heel snel is het anders: het zijn die Nederlanders weer, die maken er een rotzooitje van.

Er is wel van geleerd, van Srebrenica. Je kunt wel leuk meedoen in V.N.-verband en in Navo-verband, maar je bent maar een heel klein staatje in dat geheel, dat toch afhankelijk is van anderen. Nu zal er in de Tweede Kamer wel beter over nagedacht worden voordat er opnieuw mensen worden gestuurd.

Hoe was het voor de nieuwkomers om deze locatie over te nemen?

Christiaan van Breukelen: Ik was aange-

naam verrast door te zien hoeveel werk er was verricht, wat er allemaal gebouwd was. De omstandigheden zijn hier gewoon goed.

Hoe kijken jullie tegen de komende periode aan?

Die verplaatsing brengt nog wel een beetje stress met zich mee. Van hogerhand is wel bekend wat er gaat gebeuren, maar het wordt niet doorgegeven. Je kunt je er niet op voorbereiden.

Het is ook wel een leerproces om met de onzekerheid om te gaan. Waar ga je naar toe? We moeten opnieuw beginnen, maar dat is geen probleem, als je maar een tijd en een coördinaat krijgt. Je voelt je alleen wat misbruikt, wanneer je denkt, dat je niet geïnformeerd wordt. Je hebt wel met mensen te doen.

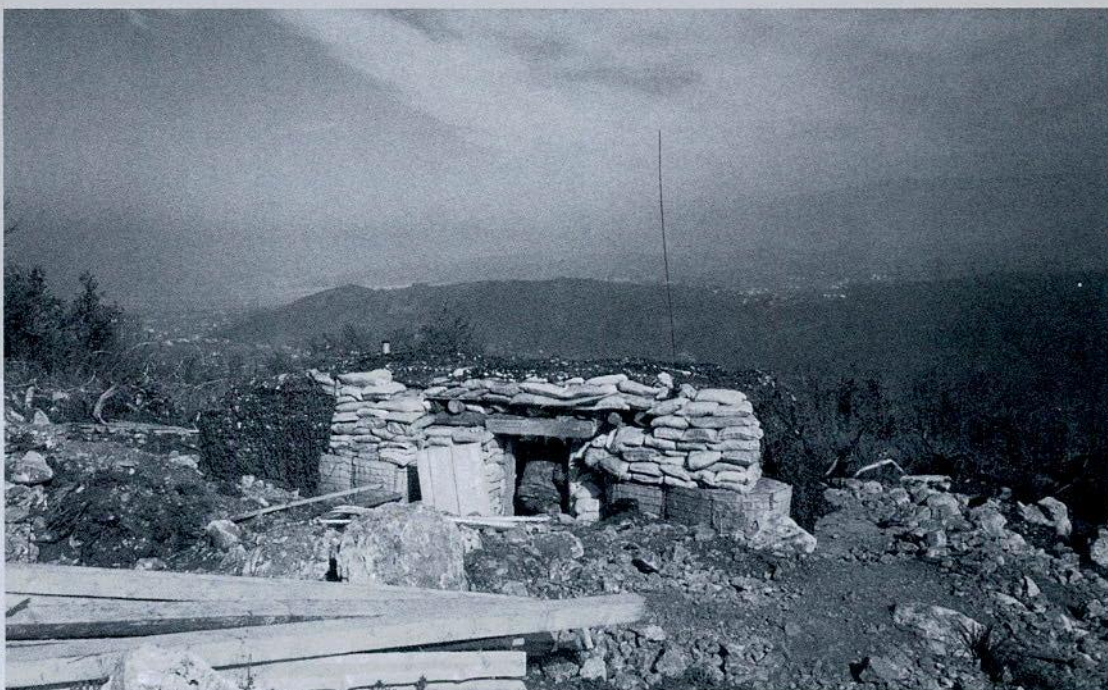
Je merkt, dat de mensen in Sarajevo en omgeving de oorlog zat zijn. De R.R.F. heeft in ieder geval bijgedragen aan het einde ervan. Wij moeten proberen om de tijd goed door te komen, door aan het werk te blijven.

We gaan naar een nieuw gebied, waar mensen weg moeten, die er wonen omdat er anderen terug moeten kunnen. Als dat niet vanzelf gaat moet Ifof zich er mee gaan bemoeien. Dat lijkt op etnische zuivering van onze kant. Het wordt een hele moeilijke periode, niemand laat zich zo maar uit zijn huis zetten.

Wat heeft deze ervaring voor je persoonlijk opgeleverd?

Je maakt je minder druk om allerlei dingen thuis. Kleine zaken zijn onbelangrijk geworden. Verder heeft het ook bijgedragen om zelfstandiger te worden.

Bedankt voor het gesprek.

HET WERK IS NET EEN OEFENING

Maar buiten het kamp op scherp!

Het is een aparte club, de automonteurs van dit detachement. In meer dan één opzicht. Ze hebben hun locatie op tien minuten rijden van het basis-kamp, wat verder de berg op.

Het zijn, behalve militairen, vooral ook vakmensen, verwoede sleutelaars. Dat moet ook wel, wanneer je onder deze omstandigheden een wagonpark van 130 voertuigen rijdend moet houden.

Inmiddels bevinden ze zich al weer op hun derde locatie op de Igman. Opvallend is, hoe het ze ook nu weer na korte tijd is gelukt om de boel goed te regelen.

In hun verblijf, een boogtent met een witte binnentent, waardoor er niet alleen goede isolatie is, maar het ook lichter lijkt, staan tafels en stoelen, televisie en video en een kerstboom. Er heerst een bijna huiselijke gezelligheid. Tegen de boogtent aan is een container gezet, die als keuken dienst doet.

Na het gezamenlijk koffiedrinken start ik op deze zestiende december met drie van hen het gesprek: sergeant-majoor der mariniers Steeph Hanegraaf, sergeant Ben Franse en marinier I Marc Smits.

Willen jullie om te beginnen je eerst nader voorstellen?

Ben Franse: Sinds '82 ben ik militair. In '86 ben ik beroepsmilitair geworden. Ik heb gewerkt bij een onderhoudsgroep, eerst op compagnie's-, daarna op bataljonsnivo. Sinds april '84 zit ik op het O.C.T.D. en geef ik les over de YPR. In principe moet iedere T.D.-er bij de landmacht dat apparaat kennen, omdat bijna elke eenheid ermee werkt. We krijgen nu ook jongens van de mariniers. We doen de opleiding daarvoor in vier weken.

In Soesterberg zit ik tegen mijn zin. Ik moest een baantje hebben en zat al vier maanden thuis. Bij mijn binnenkomst heb ik al tegen mijn baas gezegd, dat ik weg zou gaan wanneer het kon. Ik was net terug van mijn vakantie, toen ze belden of ik mee wilde naar het voormalig Joegoslavië. Met de mariniers mee. Daarom zit ik nu hier.

Steeph: Ik ben in '72 in dienst gekomen, heb acht jaar bij diverse onderdelen van het korps gewerkt, heb gevaren en ben naar de West geweest. Ik wilde niet mijn hele leven infanterist blijven en ben, toen de kans er was, automonteur geworden. Naar de O.C.T.D. gegaan, korporaals- en sergeantsopleiding gedaan en weer naar de West geweest.

We zaten in Noorwegen, toen begin februari de geruchten doorkwamen, dat de mogelijkheid bestond, dat we naar Bosnië zouden gaan. Half februari werd de 11e infanteriecië teruggehaald met daaraan gekoppeld een logistiek plaatje waar wij bij hoorden. Vanaf half februari tot en met half april hebben we ons voorbereid op een infanterierol. Dat werd daarna heel snel omgezet in een taak voor de ondersteunende wapens.

De dertigste juni ben ik uit Nederland vertrokken.

Marc: Februari '92 ben ik in dienst gekomen bij de infanterie. Ik ben naar Cambodja geweest en heb de grote oefeningen meegedaan. Daarna ben ik naar de monteurs gegaan, omdat ik wat meer wilde doen dan alleen het infanteristenwerk. Ik was voor ik in dienst kwam al automonteur, heb l.t.s. en k.m.b.o. autotechniek gedaan. Ik wilde graag in dezelfde richting aan het werk blijven, zodat ik na de dienst weer verder kan met het monteurswerk.

In Noorwegen kwam het bericht dat ik niet mee hoefde. Ik had juist mijn meisje gebeld om dat te vertellen. Twee dagen later hoorde ik, dat ik toch moest.

v.r.n.l. Ben Franse, Steeph Hanegraaf, Marc Smits

Hoe was het om te horen, dat je naar Bosnië moest?

Ben: Ik vind als je nu, na al die veranderingen, bij defensie blijft, moet je uitzendgereed zijn. Je kunt hopen bij de gelukkigen te zitten, die niet hoeven. Je kunt ook proberen om het zelf wat te sturen, omdat je toch moet. Dat heb ik gedaan.

Ik ben één van de weinige landmachers, die hier op de berg met de mariniers heeft gezeten en samengewerkt. Normaal maak je zo'n soort uitzending niet mee.

Steeph: Het is het risico van het vak. Je weet, dat als het korps wordt aangewezen, dat je kans hebt, dat je erbij zit. Toen ik in dienst kwam, was het allemaal helemaal nog niet zo, dan was een oefening Duitsland al bijzonder. De hele opzet van defensie is veranderd. De kans om te worden uitgezonden is veel groter geworden. Het logistieke clubje waar ik bij hoor is vrij klein, dus verwachtte ik wel, dat ik er bij zou moeten gaan. De andere jongens, die niet waren aangewezen, waren verbaasd.

Marc: Het is het gevolg van het feit dat je beroepsmilitair bent. Cambodja is weer even geleden en we gaan er weer voor.

Ik had in eerste instantie al meegewild, toen ik hoorde dat ze gingen. Het is weer een uitdaging.

Steeph: Op het moment, dat we aangewezen waren wisten we eigenlijk heel weinig van Bosnië. Ja, we wisten, dat er oorlog was, maar hoe het spelletje precies in elkaar zat, wisten we niet. In het opwerkprogramma vonden de mensen

van de militaire inlichtingen dienst het ook moeilijk om de zaak uit te leggen. Als je hier een paar maanden zit begin je te begrijpen wat er speelt.

Het is ook een onzekere factor voor het thuisfront, die ziet alleen maar de beelden op t.v. Die gaan zich er allerlei voorstellingen van maken. Wel had ik verwacht meer in een oorlogssituatie terecht te komen.

Marc: Als infanterie zit je er veel meer tussenin, zoals in Cambodja. Hier zit je met die mortieren in een heel andere rol.

Ben: De k.l. zit, afgezien van Srebrenica, op heel andere plaatsen. Als je kijkt naar Busovaca en Santici, die lui hebben het daar soepel. Elke landmachtmilitair gaat twee weken voor een opleiding naar het C.V.V.. Daar krijgen ze allerlei historische- en culturele informatie en worden ze voorbereid op hun "blauwe" rol. Je krijgt een bepaald beeld. Vervolgens kwam ik bij de mariniers op Mount Igman te zitten en dan klopt heel dat beeld niet meer.

Toen ik als landmachter hier kwam, zeiden ze eerst, je hebt het verkeerde pak aan. En daarna moest ik een groene cover over mijn helm doen. Dan wordt het toch even allemaal anders.

Hoe reageerde jullie thuisfront op het bericht op uitzending naar Bosnië?

Marc: Ga je weer een half jaar weg. Ze vond het niet zo leuk. Van Bosnië had ze toch een heel andere verwachting dan van Cambodje. Dat het hier veel erger zou zijn. We zien hier minder ellende dan we daar gezien hebben.

Steeph: Mijn meisje weet, dat ze met een beroepsmilitair getrouwd is. Ze schrok er eigenlijk niet van. Ze was er niet blij mee. Het vervelende was alleen, dat er tussen januari en april heel vaak geswitched is van wel gaan, naar niet, naar wel. Dat is heel vervelend. Als je definitief ja hoort, dan kun je je daar op instellen. Door die veranderingen krijg je toch een beetje spanningen. Je kunt het maar beter weten.

Ben: Het werk gaat niet voor het meisje, maar het is wel belangrijk. Ik zal me er niet aan onttrekken. Als je niet wilt, dan moet je de dienst maar verlaten. Toen ik de fax eenmaal gezien had, heb ik het er thuis tien minuten over gehad. Mijn meisje vroeg wat de condities waren. Ik heb dat uitgelegd en verteld, dat het voor mij maar voor vier maanden was. Dat scheelt toch weer twee maanden. Zes maanden is toch een hele lange tijd, dat merk je nu binnen de eenheid ook. Bij sommige mensen gaat het opbreken, het is gewoon een verschrikkelijk lange tijd. Zeker als je getrouwd bent en kindertjes hebt, dan begin je die best wel te missen. Ze zei, dat het mijn beslissing moest zijn, maar dat ze er volledig achterstond.

Ik had haar al eens gezegd, dat er binnenkort wel een keer een brief voor mij

zou liggen, dat ik naar Bosnië moest.

Ze is wel heel rationeel denkend. "Het is je werk", zei ze "hopen, dat het goed afloopt."

Drie weken voor mijn vertrek kreeg ik het te horen, dus onzekerheid hebben we niet gehad.

Wat kunnen jullie je herinneren van die beginperiode, vlak na aankomst?

Steeph: De dertigste juni kwamen we aan in Split, de volgende dag reisden we door naar Kiseljak, voor een verkenning en onderhandelingen met de burgemeester en de eigenaar. Dat ging allemaal goed. Vervolgens gingen we terug naar Split, waar de "harbourparty" negen juli zou aankomen. Wij zouden daar een paar dagen helpen en hadden een klein tasje met spullen bij ons. Daar hebben we dus twee maanden uit geleefd.

Vervolgens kwamen we de grens niet over en was er de twijfel over: gaan we blauw of gaan we groen. We hebben een aantal wagens toen wit gemaakt, omdat de F.O.O.'s (Forward Observing Officers, m.v.) toch het voorterrein in moesten.

In een groot konvooi zijn we op een bepaald moment toch doorgegaan. Het bericht van de Engelsen en de Fransen was toen: we keren nu niet meer om. Er was een beeld ontstaan, dat de multinational brigade wel gestuurd was, maar dat we niets deden. Die keer zijn er foto's meegenomen om te laten zien, dat we niets konden doen, omdat we bij de grens werden tegengehouden. De aanwezigheid van de pers heeft goed gewerkt. Toen ging ook ineens alles door. We zijn gelijk doorgereden naar Kiseljak. Zelf ben ik daar een week gebleven, waarna we de berg op zijn gegaan.

Marc: Ik ben negen augustus aangekomen en heb toen vier weken in Split gezeten. Er was een extra chauffeur nodig voor een rit. We kwamen toen de grens niet over en we hebben drie weken in Trebisjevo vastgezeten.

Hoe was de situatie in het begin op de berg? Hoe zag en ziet jullie werk eruit?

Ben: Het was toen heel chaotisch. Er zaten zoveel eenheden en materieel op de weg, die allemaal een plekje moesten opzoeken.

Steeph: We hebben onze locatie opge-

zoekt en opgebouwd, de eerste van de, inmiddels, drie die we hebben gehad.

Vanaf dat moment ging het echte werk pas beginnen. Het werk hier verschilt niet veel met waar we jaren lang voor geoefend hebben. Wij zijn de logistieke back-up voor de voertuigen. Als er wat uitvalt, halen we het op en repareren de boel. Voor mijn gevoel lijkt het heel veel op Noorwegen. Daar zijn we alleen korter en de omringende omstandigheden zijn natuurlijk anders. Je moet hier voorzichtiger zijn. Het brengt wel een bepaalde spanning met zich mee, wanneer je ergens een voertuig moet gaan ophalen. Je weet nooit wat je tegenkomt.

Bepaalde dingen die je jarenlang geoefend hebt gebruik je als het ware automatisch. Niet het zijterrein in, helm en vest dragen, de wacht lopen, beveiliging. Als je hier het kamp verlaat moet je je realiseren waar je mee bezig bent.

Marc: Er zijn veel overeenkomsten met Noorwegen. Het enige verschil is, dat je hier niet kunt stappen. Wat je jarenlang hebt geoefend breng je nu in de praktijk. Bij de Engelsen zie je, dat er een tent instort, omdat ze niet op tijd de-icen. Zij hebben die arctic-ervaring niet. Die bewijst hier wel zijn nut.

Ben: Qua oefening gaat het bij ons, landmacht, hetzelfde als bij het korps mariniers. Je doet waar je voor opgeleid bent. De basis-principes moeten erin zitten. Het korps heeft het voordeel, dat ze koudweer getraind zijn en wij niet.

Wij werken wel veel meer logistiek dan het korps. Wij nemen ook veel meer mee.

Dat brengt me bij de volgende vraag. Zijn jullie, kijkend naar het wagenpark, in voldoende mate toegerust om het werk te kunnen doen?

Steeph: Wanneer je in Noorwegen zit kun je, omdat je er korter bent, nog wel eens dingen uitstellen. Hier kan dat natuurlijk niet. Maar we zijn van huis uit

goed in het improviseren. Tot nog toe is het niet gebeurd, dat we een klus niet konden doen, omdat we de spullen niet hadden of er geen andere manier te vinden was om het probleem op te lossen.

Het enige nadeel is hier, dat de logistieke lijn te lang is. Het gaat via te veel stations, waardoor je in plaats van een week vier weken op je spullen moet wachten. Ik vraag me wel eens af, waarom juist in het "echt" het zo lang moet duren.

We zijn nu maar een korte periode echt aan het oorlog voeren geweest. Als het drie of vier maanden geduurd zou hebben, weet ik niet of we dat hadden gered met deze logistieke lijn. We kunnen nu een tijdje een voertuig stil zetten. Maar wat als je ze allemaal nodig hebt?

Hoe verloopt de samenwerking tussen de mariniers en de landmachten bij jullie?

Ben: Ik vind goed. Er zijn geen problemen. Ik heb een hoop geleerd, zoals het werken onder dit soort weersomstandigheden. Op het moment, dat je aan het sleutelen bent, ben je alletwee monteur, dat maakt niets uit. Ik word net zo behandeld als ieder ander hier.

Steepph: De jongens hebben zich goed aangepast. Als je in het begin uitlegt hoe de dingen hier werken gaat het goed. Het scheelt wel, dat wij wat apart van de rest van de club hebben gezeten en dat de verhoudingen bijna evenredig zijn: vijf mariniers en zeven landmachtmensen.

Ben: Als je maar een positieve houding hebt. Er zijn natuurlijk wel eens dagen bij, dat je een dip hebt. Geef dat dan gewoon toe en loop niet de hele dag te ouwehoeren. Als ze je dan een beetje met rust laten gaat het goed.

Steepph: daar hebben we het met elkaar over gehad. We zeggen het tegen elkaar en dan laat je zo iemand die dag een beetje begaan. Dan doet hij toch een keer een dag niks, dan haal je dat de volgende dag maar weer in.

Marc: De samenwerking is goed. Ik vind wel, dat sommige landmachten iets negatiever zijn en wat sneller klagen dan de mariniers. Ze zijn wat minder flexi-

bel. Misschien komt dat, omdat ze normaal gesproken nooit zo lang op oefening zijn of nog niet eerder uitgezonden zijn geweest.

Wat vinden jullie van het ingrijpen van de Rapid Reaction Force hier?

Steepph: Het had al twee jaar eerder moeten gebeuren. Het had duizenden mensenlevens gescheeld als er eerder was ingegrepen.

Ben: Het probleem is, dat de VN hier is ingezet en niet de NAVO. De VN is meer gericht op politieke oplossingen, praten. De NAVO hebben we juist om daadkrachtig te kunnen optreden. Het is ook wel gebleken, dat het ingrijpen zijn vruchten heeft afgeworpen. Helemaal oplossen doe je het nog niet.

Marc: De oplossing ligt bij de mensen zelf natuurlijk. Wij kunnen ze alleen een handje helpen.

Hoe kijken jullie tegen het laatste stukje van deze operatie aan?

Marc: Dat we gaan verhuizen vind ik niet zo'n probleem. Het weer inpakken is natuurlijk wel vervelend, maar als je zo bezig bent gaat de tijd wel lekker snel. Het is misschien wel een spannender omgeving, maar dat hoort erbij.

Ben: Je weet nooit wat er precies gaat gebeuren. Je moet hier nu eenmaal flexibel zijn.

Steepph: We moeten wel scherp blijven en oppassen dat we de zaak niet onderschatten. We gaan naar een gebied waar de zaken ondermijnd kunnen zijn, de bevolking ons misschien niet graag ziet komen enz.

Heeft in persoonlijke zin deze uitzending iets toegevoegd?

Ben: Ik ben een ervaring rijker. Zo'n kans krijg ik dus nooit meer, om hier met de mariniers te zijn. Later zal ik hier toch positief op terug kijken. De leuke dingen onthoud je.

Steepph: Je weet nu hoe het is om in een crisisgebied te zitten en hier je werk te doen. Het is heel positief om te merken, dat al die training van jaren niet voor niets is geweest. We hebben hier een goede indruk achtergelaten. Ik denk, dat de mensen van Serajewo behoorlijk opgelucht zijn. Ik had het niet willen missen.

Marc: Van zo'n uitzending word je altijd wijzer. Wat dat is zal wel blijken als we terugzijn. Op het gebied van mijn vak heb ik een hoop bijgeleerd.

Ben: Zo meteen thuis denk ik dat je een stuk makkelijker gaat leven, want wat zijn problemen?

Steepph, Marc: Mensen maken allerlei problemen, die niet nodig zijn, dat valt je op. Je wordt makkelijker en gaat relativeren. Je kunt beter zien wat echt belangrijk is en wat niet.

Bedankt voor het gesprek.

ALS DE COMP

Met een uitzending wil

Het is dertien december 's avonds. We zitten in de tent van de M.T.O. (motor transport officier), de korporaal der mariniers Engel de Ruiter. Hij heeft een hele drukke winkel bij dit detachement. Ook deze avond blijkt dat weer. Het gesprek wordt zeker een keer of tien onderbroken door telefoontjes of oplopers. Twee van zijn mannen, chauffeurs, de mariniers Patrick Vos en Harold van der Pol zijn aangeschoven. Terwijl uit een naburige tent de radiogeluiden van de wedstrijd Ierland-Nederland weerklinken, weer iets wat we missen, begint het gesprek.

Willen jullie je eerst wat nader voorstellen?

Engel: Ik zit bijna 21 jaar bij deze baas en heb bijna alles gedaan, wat het korps te bieden heeft: alle grote oefeningen en Irak. Hiervoor was ik transportverdelers bij de Sociaal Medische Dienst in Driehuis. Daar had ik maar drie autootjes. Daarvoor heb ik in de rijnschuttersopleiding gezeten in Eindhoven. Zo ben ik bij transport beland.

Patrick: Na de EVO heb ik heel even bij de 120 mm gezeten. Daarna kwam een half jaar Cambodja. Toen ik terugkwam ben ik weer bij de 1e mortierbatterij geplaatst. Ik zou 22 augustus naar de West gaan, alles was al geregeld, maar dat werd teruggedraaid. Voor de EVO heb ik LTS electro gedaan en een aantal certificaten gehaald. Daarna moest ik in dienst. Ik zou een jaartje bijtekenen, maar dat is vijf jaar geworden.

Harold: Ik ben zes jaar bij het korps mariniers en heb eigenlijk alleen mortieren gedaan. Eerst gewoon bij de stukken, daarna bij transport. Ik ben ook in Cambodja geweest en daarna kwam dit verhaal. Voor de EVO heb ik MAVO en Middelbaar Commercieel Onderwijs gedaan.

Hebben jullie Cambo- en Irak ervaringen meegespeeld in jullie verwachtingen ten aanzien van deze uitzending? Hoe is het allemaal verlopen in het begin?

Engel: Cambodja was heel anders. Een heel andere operatie, een heel andere cultuur. In Irak had je natuurlijk ook te maken met moslims. Het was anders werken, met een infanteriecompagnie, in pelotonsverband, veel hechter dan hier. Ervaringen hebben niet zo'n rol gespeeld. Je hoort vooraf natuurlijk wel al-

WIE STAAT AANGETREDEN BEN IK TROTS

bij horen

lerlei verhalen. Het was niet duidelijk waar we zouden belanden. We hadden een houding van: we zien wel, wat het wordt. Het is allemaal heel snel gegaan met ons. We zaten in Noorwegen en de mensen van de 81 mm mortieren werden teruggehaald. Zij gingen opwerken, maar eind mei, begin juni werd de boel ineens teruggedraaid en moesten wij.

Patrick: Ik zat met mijn hoofd al helemaal in de West, moest nog twee weken tot mijn inschepingsverlof. Alles was al gepland, toen ineens alle uitzendingen werden ingetrokken. Alle lui, die al wat langer bij de mortieren zaten moesten blijven.

Engel: Ik zat net anderhalve maand bij de mortieren. Dit was ook mijn allereerste grote oefening. Mijn Irak-term kwam nog meer onverwacht dan dit. Dat hoorde ik vijf dagen van te voren. Op vrijdagavond werd ik gebeld, dat we op zondag naar Irak zouden vertrekken. Dat werd uitgesteld tot woensdagavond en uiteindelijk tot donderdagavond. Nu zat er twee weken tussen de dag waarop ik het hoorde, omdat ik zelf naar Doorn belde naar aanleiding van geruchten, en de datum van vertrek. We hebben een week in Oirschot geoefend, voorbereid. Daarna

v.r.n.l. Patrick Vos, Engel de Ruiter, Harold van der Pol

terug in Doorn om in te pakken en op 30 juni zijn we vertrokken.

Vonden jullie het leuk, toen deze uitnodiging op de mat viel?

Patrick: Niet leuk, maar ook niet erg. Het was natuurlijk wel even omschakelen, maar ja, accepteren! Ik had me er wel snel overheen gezet. Ik kwam in een leuke groep terecht van jongens, die ik allemaal kende. Dat maakte veel goed.

Harold: Ik vond het leuk. Het werd wel weer eens een keer tijd, twee jaar na Cambodja. Weer eens op stap. Tussendoor ben ik nog wel naar Curaçao geweest samen met mijn vriendin. Ik was er wel weer aan toe.

Engel: Ik vond het niet erg. Als je in Doorn achterblijft heb je altijd het gevoel, ik zit er niet bij, wil erbij horen. Nu kun je er over meepraten. Ik ben niet in Cambodja geweest en dat is toch jammer.

Je hoeft het niet op je staat van dienst te hebben; je bent goed of je bent het niet. Het korps heeft jarenlang niets anders gedaan dan alleen maar geoefend.

Patrick: Het is ook weer eens iets nieuws. Als je weg moet hoor je ook niemand "shit" zeggen.

Engel: Trots, als je als compagnie in Doorn staat aangetreden en iedereen weet, dat dat de compagnie is die uitgezonden gaat worden, dan voel je je trots. Wij zijn het nu. De volgende keer jullie.

Jullie hebben waarschijnlijk allemaal het nieuws over Bosnië gevolgd. Ineens is dan duidelijk, dat je er ook zelf naar toe gaat. Hoe kijk je er dan tegenaan?

Harold: Op het moment, dat ik het hoorde ben ik echt alles gaan volgen, RTL 4, de krant. Daarvoor was dat veel oppervlakkiger, of er moest een keer wat gebeurd zijn met de Hollanders.

Patrick: Ik volgde het wel, maar je gaat het dan ook ineens anders bekijken. We wisten nog niet waar we terecht zouden komen.

Engel: Ik ben niet zo bezig geweest met het gevaar. We gaan gewoon en we zien wel. Als we onder vuur komen, dan ga je vanzelf de dingen doen die je geleerd hebt. Dat weet ik wel zeker. Al jaren zie je dan sniper-alley, dat er vrouwen en kinderen kapot worden geschoten en dan dacht ik al, waarom doen ze daar niets aan. Toen ik wist dat we gingen dacht ik, misschien kunnen we daar toch iets betekenen met de multinationale brigade.

Patrick: Als de 120 mm gaat, dan weet je, dat er toch wat gaat gebeuren, anders hadden ze die andere eenheid, die al opgewerkt was wel gestuurd. We zijn hier wel scherp naar toe gegaan, op ons qui vive.

Engel: Wat er in Srebrenica is gebeurd. Ik denk, dat wij dat niet beter hadden gedaan. Ik wil ook gewoon weer terug naar mijn gezin. Het enige waarvoor ik bereid ben mijn leven in te zetten zijn de maten hier. Ik wil graag helpen, maar er zijn grenzen.

Harold: We waren goed gemotiveerd en wilden na een half jaar met zijn allen terug komen. Zo ben ik hier wel heengegaan.

Hoe reageerde het thuisfront op jullie vertrek hier naar toe?

Patrick: Op grond van de beelden, het nieuws, waren ze toch wel een beetje bezorgd. Ze stonden er wel achter natuurlijk.

Harold en Engel: Bij ons was dat ook zo.

Was de eenheid klaar voor vertrek?

Harold: De mortieren wel. Die eenheid stond al. Er omheen was het misschien wat moeilijker. Ik denk toch uiteindelijk wel.

Engel: Je kunt niet anders dan zeggen, dat je er klaar voor bent. Je hebt de reputatie, dat je overal ter wereld binnen vierentwintig uur inzetbaar bent. Met die YPR's waren we nog niet helemaal gewend. We konden gelukkig de chauffeurs en de boordschutters van de 11e infanterie overnemen.

Het is gelukkig allemaal goed gegaan. Goed, dat we die tijd in Split hadden. Het in- en uitladen van de YPR's, het in stelling komen. We hebben nog allerlei dingen kunnen oefenen.

Daarmee komen we aan het begin van de operatie: Split, Kiseljak. Met alle vragen van toen. Gaan we blauw of groen?

Harold: Ik ben gelijk doorgeslagen naar Kiseljak en ben gaan bouwen aan wat ons kamp moest worden. Dat is een verhaal op zich. Er is daar heel hard gewerkt. De boel moest klaar zijn als de jongens zouden komen en dat zou al heel snel zijn. Dat duurde uiteindelijk veel langer.

Engel: Was een onzekere tijd. Pas in Trebisjevo werd er over blauw of groen beslist. We deden vanuit Split alsmat pogingen om de grens over te komen. Aan de haven zat die vent met die kale kop, Mussolini noemden we hem. Dan klapte die in zijn handen van: "waar zijn je papieren?" en dan konden we weer terug. Bij de grens stond Hesselina, die heeft ons ook een paar keer teruggestuurd. Wat kreeg ik een hekel aan dat mens.

Patrick: Aan de andere kant van de grens moest er van alles gebeuren. Ik wilde alleen maar vooruit. Van Split kan ik me bijna alleen maar herinneren de wacht te hebben gelopen op de haven.

Eenmaal de grens over reden we door naar de berg en was het ook gelijk raak.

Engel: Onze chauffeurs waren allemaal aan het pendelen tussen Kiseljak en de berg met munitie. Bij een paar fire-missions was ik op de berg, niet bij de stukken, maar bij de monteurs, vlakbij die 155mm kanonnen.

Ik heb er dus wel wat van meegemaakt.

Harold: Samen met de onderofficier van de bevoorrading, sergeant-majoor van der Wouden, hebben we toen eerst de munitie bij de Fransen opgehaald en naar de stukken gebracht. Op het kamp moest iedereen toen aantreden en werd er gekeken wie er de juiste kwaliteitsnummers had, als mortierist. Zo kwamen er geïmproviseerde stuksbemanningen, waar bijvoorbeeld ook een kok meedeed.

Twee dagen hebben die jongens in de regen gestaan. De crusaders (rugzakken, MV) waren er toen nog niet. Ze sliepen onder een zeiltje naast de YPR.

Patrick: Ik was aan het werk als tientonnerchauffeur om zo snel mogelijk zoveel mogelijk spullen de berg op te krijgen.

Wat vonden jullie van die fire-missions?

Harold: Prima, moest gebeuren. Als je toen niets had gedaan, was je je geloofwaardigheid kwijt geweest. Had het volk er hier ook niet meer in geloofd.

Patrick: Lui die op zo'n manier, een bom op de markt, burgerslachtoffers maken moeten aangepakt. Ik geloof, dat de meningen van iedereen hier daar wel gelijk over zijn. Een goede zaak!

Engel: Ja, wat moet je anders. We kwamen hier met veel bravoure naar binnen. Wij gaan er voor zorgen, dat het een beetje leefbare situatie wordt voor iedereen, die dat wil. Als je dan nog niets doet, dan kan je net zo goed weer weg gaan. Misschien hadden ze anders ook wel op ons geschoten, omdat je niet geloofwaardig bent. Hadden we hier nu misschien wel midden tussen de Serviërs gestaan.

Als je vuurt heb je ook kans op counter-battery. Hebben jullie je dat ook gerealiseerd?

Patrick: Als chauffeur ben je daar niet erg mee bezig. Je rijdt door Kroatisch of moslim gebied. Zo'n tientonner is natuurlijk moeilijker te traceren dan de stukken. Is meer voor de jongens daar.

Harold: Je realiseert je wel dat het kan gebeuren. Op het moment zelf ben je gewoon volop aan het werk. Achteraf denk je daar pas echt bij na. Ik denk dat het bij de jongens in de stelling ook zo is gegaan.

Hoe zit jullie werk in elkaar?

Engel: Mijn echte taak is liaison officier ammunition collection point. Ik zorg dat ik samen met mijn tientonnerchauffeurs wanneer dat nodig is naar het ophaalpunt van de munitie ga, om daar de boel in te laden, over te laden op de speciale b.v.'s (bandvoertuigen) en naar de stelling te brengen. Dat heb ik nog nooit gedaan. Hier ben ik transportverdelers en verdeler van de voertuigen. Ik zorg voor het onderhoud en houd twaalf man aan het werk. Er zijn in totaal 130 voertuigen in beheer.

We hebben het heel druk, maar we hebben nog nooit nee hoeven te verkopen. Ik zou er wel graag een paar chauffeurs bij willen hebben. Dan heb je tenminste een beetje "spare", dat hebben we nu helemaal niet.

Morgen en overmorgen gaan er mensen naar Split. Die komen elkaar dan onderweg tegen. Hier heb ik dan geen enkele man over. Nu sinds anderhalve week zijn we voor het eerst begonnen met uitslapen. In al die tijd hebben wij nog nooit een zondagse dienst gehad. (beteekent vrij van dienst, m.v.) We zijn natuurlijk ook een serviceverlenend bedrijf. Het is wel dankbaar werk. We

hebben een leuke club, dat voegt heel veel toe.

Patrick, Harold: Het is een leuke baan. Je bent altijd bezig. Is het niet met shit-sucken, dan is het wel waterrijden of wat anders. We komen overal en zien alles. Rijden de generaal rond of de pers. We hebben het wel getroffen met ons werk en ook met elkaar. Het is bij ons ook een oplooppunt. Wat de werkdruk betreft is het hollen of stilstaan. Soms lig ik 's avonds om zeven uur uitgeteld op bed. Je kunt nu wel merken, dat we wat meer gesettled zijn. Het is nu wat rustiger. Het is wel anoniem werk. Mensen denken, dat we alleen een beetje rijden en het eigenlijk niet zo druk hebben. In dat opzicht is het soms ondankbaar.

Is er een rit waar je een speciale herinnering aan bewaart?

Patrick: Een aantal weken geleden werden we om 12 uur ons bed uit gehaald. Er was een ongeluk gebeurd in de buurt van ons voormalige kamp Javorak, hoog op de berg. Daar was een truck met twintig moslims van de berg afgerold. Er waren vier doden en zestien gewonden. Wij zijn daar naar toe gereden. Inmiddels waren de gewonden naar het Franse kamp in de omgeving gebracht. Onze ziekenverplegers namen de leiding. Wij hebben die mensen toen naar het ziekenhuis gebracht. Het was heel spannend en inspannend. Er was maar twee meter zicht, we hadden geen bijrijders en moesten om de vijf minuten stoppen om de sneeuw van de ruit af te halen.

Als wij er niet waren geweest was het met die mensen slecht afgelopen.

Engel: Tijdens een rit door Lokve, een plaatsje hier in de buurt, hebben we eten uitgedeeld aan de kinderen hier. Dat vond ik mooi. Kinderen kunnen er nooit wat aan doen. Ik heb zelf een zoon. Dan denk ik, als hij dit zou zien, wat zou hij dan denken? Onze kinderen hebben het zo goed.

Heeft deze uitzending persoonlijk voor jullie iets toegevoegd?

Patrick: Weer een ervaring erbij. In allerlei opzichten denk ik. We hebben hier goed werk verricht, een hoop ellende gezien. Je staat weer met beide benen op de grond. Straks zullen we, net als met Cambo, veel over hier napraten.

Harold: We hebben de oorlog van dichtbij gezien, niet alleen maar via de televisie. Na de beschietingen is het rustiger geworden in Serajewo, dat is ook een verbetering. Misschien heeft het geholpen.

Engel: Op mijn werkgebied een heleboel ervaringen rijker. Misschien hebben we toch bijgedragen aan de vrede. Gelukkig, hoop ik, is iedereen gezond en wel thuis over een week of drie. Dat is heel belangrijk.

Bedankt voor het gesprek.

Alle interviews: Raadsman Mart Vogels

WECKE'S WERELD

Spotlustige radiocolumns gebundeld

De piepjonge uitgeverij Kontrast in Oosterbeek bracht in december j.l. haar eerste boek op de markt: **Wecke's Wereld**. Een fraai vormgegeven paperback met radiocolumns van de Nijmeegse polemoloog Léon Wecke en geïllustreerd met een dozijn eerder in EGO verschenen spotprenten. De columns worden sinds september 1992 wekelijks op maandag- en vrijdagochtend uitgesproken voor Omroep Gelderland.

Hoewel Weckes onderwerpen vooral de nationale en internationale gebeurtenissen in de wereld betreffen is de column - blijkens de reacties van luisteraars - populair in Gelderland, maar ook daar buiten via IKON en publikatie in o.a. dit maandblad. Trouwe EGO-lezers kennen overigens al veel langer de kritische en geëngageerde artikelen van Léon Wecke, hoofd van het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken van de Nijmeegse universiteit. Zijn eigenzinnige en vaak prikkelende standpunten, afwisselend bloedserieus en relativerend maar steeds met humor gebracht, zullen niet altijd door de lezer worden gedeeld. Wel nodigen ze uitdrukkelijk uit tot een eigen stellingname ten aanzien van de aangevoerde zaken, een typisch humanistische doelstelling die ook EGO nastreeft.

Van de tot nu toe ver over de driehonderd uitgesproken columns werden er vijfentachtig voor deze bundel geselecteerd. Meer dan een kwart ervan betreft kwesties van oorlog en vrede of zelfs specifiek Nederlandse defensiezaken. Ter illustratie daarvan een korte opsomming van enige titels: Dienstplicht, Lekken bij defensie, Officieren zijn het zat, Dienstbevel, Kernwapens, Hutu en Tutsi, Landmijnen, Uniform, Vredesweek, Goedkoop sneuvelen, Vergeten oorlogen, Auschwitz, Turks fruit, Hiroshima, Legerkorps (hierbij afgedrukt). Kortom, Wecke werpt zijn 'spotlight' op drie jaar actualiteiten in de binnen- en de buitenlandse politiek. Van de afschaffing van de dienstplicht tot de moord op Rabin, van Poncke Princen tot het Duits-Nederlandse legerkorps.

Die actualiteitsbeschouwing is natuurlijk meteen de kwetsbare Achilleshiel van zo'n bundeling achteraf: immers niet alles is na een paar jaar nog even belangwekkend. Toch blijkt dat nog erg mee te vallen. Dat is ook in niet geringe mate te danken aan de eigen-wijze visie van Wecke op zaken. En niet minder aan zijn 'ontwapenend' ironische (humoristisch spottend, volgens Van Dale)

of sarcastische (met bijtende spot, v.D.) weergave van die visie. Zelden of nooit evenwel wordt Weckes toon cynisch (schaamteloos ongevoelig, v.D.) zoals voorwoord en omslag van de bundel hem 'aanprijzen'. Gelukkig niet, daarvoor is de betrokkenheid van de auteur bij mensen, hoe bekneld ook binnen hun maatschappelijke structuren, veel te groot. Een boeiende bundel, zeer ter (her)lezing aanbevolen!

Frank Spoelstra

Léon Wecke: Wecke's Wereld. Kontrast, Oosterbeek 1995. 176 blz. geïll. f 15,=.

Legerkorps

Het was feest in Münster. Kohl en Kok hebben gisteravond het Nederlands-Duitse, officieel Duits-Nederlandse, legerkorps feestelijk in zijn bestaan bevestigd. En dat was toch maar een uniek feit. Naar historische maatstaven gemeten is het nog niet zo lang geleden dat we in militair en overigens ook in politiek opzicht met die Duitsers een wat andere verhouding hadden. Maar nu hebben we dan een gemeenschappelijk legerkorps, waarvan het hoofdkwartier in Münster gevestigd is, weliswaar een Duitse stad, maar wel dichtbij Nederland en met een vreedzame associatie. Werd daar niet een tijdje terug de Tachtigjarige Oorlog met de Vrede van Münster beëindigd? Onlangs mocht Uw columnist het genoegen hebben in het kader van de samensmelting van Duitse en Nederlandse militairen voor dat legerkorps in wording een college te geven. Het ging erom duidelijk te maken dat we uiteraard verschillende opvattingen hebben over buitenlandse politiek, maar ook een heleboel punten van overeenkomst en gemeenschappelijk belang. En waar het met name ook om ging was aan te geven dat we weliswaar nog wel verschillend over elkaar dachten en er ook nog diverse vooroordelen waren, maar dat het wederzijds begrip onweersstaanbaar aan het toeneemen was.

Aan de hand van nieuwe onderzoeksgegevens kon ik het indertijd geruchtmakende rapport van het Instituut Clingendael opzij

schuiven, waarin vermeld werd hoe negatief onze jeugd wel over die arrogante, oorlogszuchtige Bierdrinkende Varkens in ons nabuurland dachten. Een probleem bij mijn voordracht was wel dat het verhaal eerst in het Engels gehouden moest worden, want dat is de voertaal van het legerkorps, maar daar er nog een Duitser was die geen of onvoldoende Engels verstond, moest daarna nog een samenvatting in het Duits volgen en wel van gelijke tijdsduur.

In de pauze bleken de Nederlanders met elkaar Nederlands en de Duitsers met elkaar Duits te praten en de vraag is of dat Engels als voertaal het ooit echt zal maken.

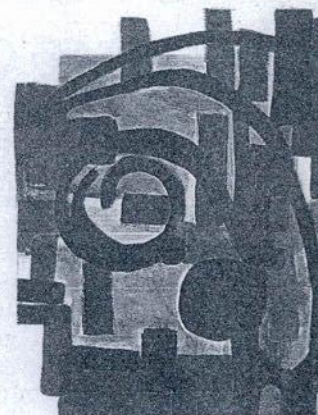
Ook de omgangsvormen bij de beide krijgsmachten zijn nogal verschillend. Voor Duitsers geldt dat je je meerdere na een al dan niet schriftelijk verzoek op een bepaalde dag wel te spreken kunt krijgen nadat je geklopt hebt en er 'binnen' is geroepen. Voor de Nederlanders geldt van hoog tot laag dat ze met de deur open zitten. Daarnaast zijn de Duitsers gewend zonder tegenspraak bevelen op te volgen, terwijl de Nederlanders bij voorkeur eerst nog in praatgroepen uiteen gaan.

Misschien als we lang geduld hebben, komt er ooit nog eens een kruising tot stand tussen een Nederlandse en een Duitse soldaat. Een militair, die bij het bevel 'aanvallen' meteen op de vijand afgaat en daar aangekomen een discussie begint met de vraag of er wel echt geschoten moet worden.

Léon Wecke

Wecke's Wereld

Column van Léon Wecke voor Omroep Gelderland

Aanbieding: Lezers van EGO kunnen het boek ook rechtstreeks bij de uitgeverij bestellen door het overmaken van f 15,= (dus verzendkosten inbegrepen!) op giro 727090 t.n.v. Uitgeverij Kontrast te Oosterbeek.

TO DIE FOR: GLAMOURSTER IN ZWARTE KOMEDIE

De Amerikaanse regisseur Gus van Sant heeft met een aantal zeer uiteenlopende films een reputatie opgebouwd als onorthodoxe cineast. Al is niet elke film die hij aflevert even geslaagd, je weet in elk geval dat je iets bijzonders te zien krijgt als zijn naam eronder staat. 'Drugstore Cowboy' was een controversiële film die veel reacties opriep, en 'My Private Idaho' veroorzaakte ook de nodige opschudding. Met de feministische komedie 'Even Cowgirls Get the Blues' hadden zelfs zijn meest trouwe fans het moeilijk, maar dat lijkt hij helemaal te gaan goedmaken met de zwarte komedie 'To Die For'. Goedkoop gedraaid in Canada, maar wel met Nicole Kidman als publiekstrekker.

To Die For is een zeer eigentijdse komedie van het cynische soort waar langzaam maar zeker een wat breder publiek rijp voor lijkt te worden. Al gaan de grote, romantische komedies er in deze donkere tijden ook in als koek, de knipoog begint steeds meer veld te winnen.

To Die For gaat over een bij uitstek Amerikaans onderwerp: roem. Hoofdpersonage Suzanne is een ogenschijnlijk lief, blond meisje dat echter een keiharde ambitie verbergt achter haar angora truitjes en haar pastelleurige mantelpakjes. Ze vindt zichzelf iets bijzonders, en haar man en haar ouders vinden dat ook. Maar dat is niet genoeg, want wat schiet je ermee op als niet de hele wereld ook weet dat je iets bijzonders bent? En dat bereik je alleen als je op de televisie weet te komen.

Om te beginnen meldt Suzanne zich op haar allerliefst aan bij het plaatselijke televisie-station. Haar ambitie ligt bij de weerberichten, maar tot ze zover is, zal ze haar kwaliteiten eerst moeten bewijzen. Ze besluit een documentaire te gaan maken over kansloze tieners, en ronselt een paar goedgelovige kids die ze grafificeerd voor haar karretje weer te spannen.

Suzanne is uit berekening getrouwd met de goeie sukkel Larry, eenvoudig omdat hij de populairste jongen van allemaal was. Maar als ze eenmaal getrouwd zijn, blijkt Larry, hoe trots hij ook op zijn vrouwtje is, toch wel erg veel te voelen voor een gezellig leven met een paar kinderen.

■ Wolvin in schaapskleren

Suzanne weet haar afgrijzen nauwelijks te verbergen als het onderwerp tijdens een familiefeestje een keer ter sprake komt. Ze begint te beseffen dat hij haar carrière wel eens lelijk in de weg zou kunnen staan, net nu ze vaste voet aan de grond begint te krijgen. Ze doktert een sluwe moord uit, laat de kinderen uit de documentaire ervoor opdraaien en meent dat de weg naar haar uiteindelijke doel nu voor haar open ligt. Aanvankelijk heeft ze alleen maar baat

bij de spraakmakende dood van haar echtgenoot: ze komt, als rouwend weduwvrouwtje, flink in de publiciteit en niemand vermoedt haar eigen rol in het geheel. Maar Suzanne heeft haar Italiaanse schoonfamilie toch een tikje onderschat. Haar schoonzusje had al onmiddellijk door wat een wolf in schaapskleren de vrouw van haar broer was, maar de vader gaat een stapje verder. Als hij eenmaal in de gaten heeft dat zijn zoon ten offer is gevallen aan de blinde eerbij van zijn mooie schoondochter, serveert hij haar een koekje van eigen deeg, maar dan wel gebakken in de oven van de criminele Italiaanse historie.

■ Weathergirl from hell

To Die For is een schitterende parodie, waar veel en hilarisch om gelachen kan worden. Alle karakters zijn uitgevergroot, met de blonde 'weathergirl from hell', zoals de rol in Amerika al is omschreven, als een eigentijdse harp in optima forma.

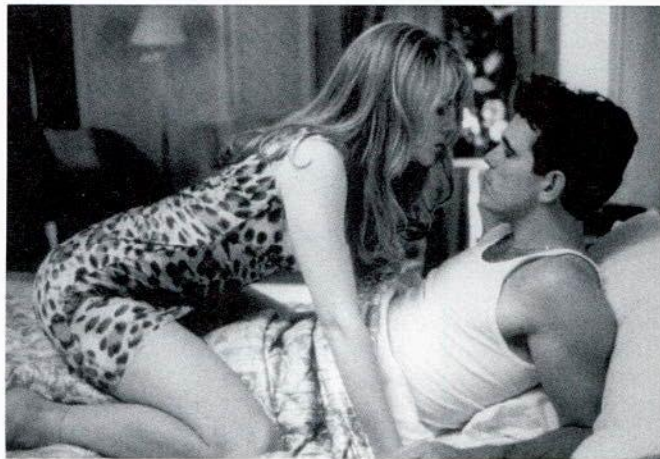
Toch kent de film ook een aantal genuanceerde karakters. De zus van de onfortuinlijke echtgenoot die als een soort commentatrice op de gebeurtenissen fungeert, plaatst de nodige kanttekeningen. Uit haar observaties blijkt dat ze

verschrikkelijk goed in de gaten heeft wat er aan de hand is. Ook de tieners die van de mooie dame van de televisie een oplossing voor hun moeilijkheden verwachten, maar die genadeloos door haar worden gebruikt, maken bij de kijker gevoelens van diep medeleven los. (Interessant om te weten dat de tienerjongen wordt gespeeld door Joaquim Phoenix, broertje van de overleden River, een van de hoofdrolspelers uit 'My Private Idaho').

De grootste verrassing van To Die For is Nicole Kidman, de Australische die pas echt beroemd werd toen megastar Tom Cruise met haar trouwde nadat ze in zijn geflopte 'Days of Thunder' zijn verloofde had gespeeld. Kidman, zes jaar geleden naar Amerika verhuisd om er door te dringen tot de hoogste regionen van Hollywood, leek aanvankelijk alleen maar de zoveelste glamourster met lange benen en zero talent, maar dat blijkt steeds meer mee te vallen. Ze liet al iets van haar onvermoede kant zien als de wellustige psychiater in 'Batman Forever'. Haar lelijke neusje, dat haar wel de nodige uiterlijke personality verschaftte, was toen al vertimmerd tot een Amerikaans standaardmodel, en haar ooit woeste rode krullen vielen in blonde Barbie-golven om haar hoofd. In To Die For blijkt voor het eerst Kidman echter ook over een groot, komisch talent te beschikken, en precies te weten wat Gus van Sant van haar verwachtte.

Dit was iets wat Nicole nog nooit had gedaan, vertelde de verrukte producent Laura Ziskin achteraf aan de pers. En ook Kidman beaamt dat ze *nog nooit iets dergelijks had gelezen. Ik vond het zo geestig en zo totaal nieuw dat ik er alles voor over had om de rol te mogen spelen*. Het feit dat Nicole Kidman er onbekommerd bij vertelde, dat ze veel van zichzelf in de rol herkende, zegt het nodige over haar eigen karakter. Nu heet ze nog mevrouw Cruise, maar het zou best eens zo kunnen zijn dat Tom Cruise binnen afzienbare tijd wordt aangeduid als Meneer Kidman. Enfin, zolang hij maar niet door zijn mooie bruid uit de weg wordt geruimd...

Leonore van
Opzeeland

Film in 't kort

THE COLD LIGHT OF DAY

Enigszins teleurstellend is de nieuwe thriller van landgenoot Rudolf van den Berg. Met *The Cold Light of Day* baseert hij zich op een gegeven van de Zwitserse schrijver Friedrich Dürrenmatt, dat in 1958 in Duitsland ook al werd verfilmd ('Es Geschah am Hellichten Tag', met Gert Fröbe als de uiteindelijke dader, en Heinz Rühmann als de detective).

Van den Berg haalt het gegeven van een kindermoordenaar die pas wordt gepakt na een steeds persoonlijker wordende speurtocht van een verbeterd politieman, naar onze tijd. In een Oost Europees land worden ontklede heel jonge meisjes dood aangetroffen. De lokale politie denkt de dader al snel gevonden te hebben: een hippie die eerder heeft vastgezet. Maar als die zich heeft opgehangen en de moorden toch doorgaan, komt Marek, een speurneus uit de stad, in het geweer. De politie is daar niet blij mee en Marek wordt van zijn taak ontheven. Dan is hij al zo in de ban van het drama, dat hij er op eigen houtje mee doorgaat. Hij riskeert zelfs het leven van de doch-

Richard Grant in *The Cold Light of Day*

ter van zijn vriendin om de werkelijke dader op te sporen. Het oorspronkelijke verhaal zit goed in elkaar en in mooie beelden is Van den Berg altijd al een meester geweest. Maar toch maakt hij van de film een tamelijk commercieel getint geheel, met teveel onwaarschijnlijkheden en losse eindjes om zijn publiek echt te blijven boeien. Heel belangrijke aanwijzingen worden zogenaamd over het hoofd gezien, en de personages doen te vaak dingen waar een nuchter mens van denkt: hoe kun je zo stom zijn? Jammer.

HEAVY

Een eenvoudig wegrerestaurant, eigendom van een dikke vrouw en haar licht gestoorde zoon, vormt het decor voor de Amerikaanse productie *Heavy*. De gang van zaken binnen dat kleine gemeenschapje met z'n vaste klanten en z'n ene serveerster wordt verstoord door de komst van een jong meisje dat door de dikke moeder ook wordt aangenomen voor de bediening. De serveerster beschouwt haar onmiddellijk als een be-

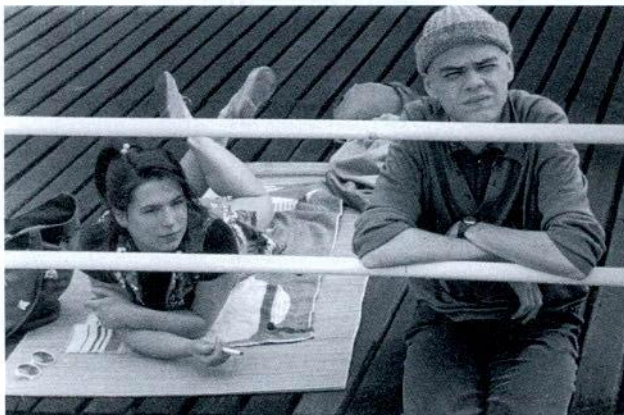

Heavy

dreiging, maar de zoon verliest reddeloos zijn hart aan het naieve, beeldige kind. Als mams op een dag het leven laat, besluit de zoon om het nieuws voorlopig voor zich te houden om niet al te veel beslissingen tegelijk te hoeven nemen. *Heavy* is een psychologische tragikomedie voor een klein publiek van fijnproevers. Shelley Winters als de moeder en Deborah Harry (ooit zangeres van Blondie) als de oudere serveerster zijn redelijk bekende namen, maar de rest van de cast is minstens zo professioneel.

MANNEKEN PIS

Ongelukkiger kon de titel van de Belgische productie *Manneken Pis* niet gekozen zijn. Want wat verwacht je onbewust bij zoiets? Dikke pret, en niet al te subtiel. Maar *Manneken Pis* blijkt een ragfijn verhaal over de ontluikende liefde tussen een conductrice van een autobus en een jongen die na de dood van zijn ouders en zijn zuster geen mooie dag meer heeft gekend. Het grootste deel speelt zich af in het nogal morbide flatgebouw waar het meisje woont, en waar de jongen bij toeval een kamer krijgt. De hospita speelt ook een belangrijke rol in het geheel. Echt opwindend is de roman- ce niet; het gaat veel meer om de filosofie

Scene uit *Manneken Pis*

sche context waarin alle gebeurtenissen worden geplaatst. Dat het bij een dergelijke kleine, onalledaagse film vooral op het acteren aankomt spreekt vanzelf. Antje de Boeck, die de conductrice speelt, verdiende haar strepen al in Daens. Nieuwkomer in de rol van haar aanbieder heeft ook feilloos begrepen waar de regisseur op uit was. Hij lijkt me een belofte voor de toekomst.

SISTER MY SISTER

De meeste mensen kennen de franse plaats Le Mans alleen van de auto-races die er worden gehouden. Maar in 1933 werd er een bizarre dubbele moord gepleegd. Jean Genet baseerde er in 1947 zijn toneelstuk *De Meiden* op, dat wereldwijd werd gespeeld en bejubeld. Wendy Kesselman schreef er enige jaren geleden een nieuw toneelstuk over, dat weer als basis diende voor de adembenemende verfilming uit 1994 van Nancy Meckler, een Amerikaanse die al meer dan twintig jaar in Engeland woont en werkt. De rode draad die door het hele verhaal loopt is: frustratie. Een dame uit de bourgeoisie leidt met haar dochter een benepen bestaan in een herenhuys. Ze heeft een dienstbode die schrobt, kookt, strijkt, verstelt en kleding maakt.

Sister My Sister

Op een dag komt de jongere zuster van het meisje op bezoek, en ze wordt ook aangenomen. De twee zussen zijn zeer aan elkaar verknocht, en delen de ellende die het werken binnen het feodale systeem met zich meebrengt. Allengs groeit hun duistere relatie, gevoed door een armoedige, liefdeloze jeugd, uit tot een heftige seksuele band. Hun mevrouw voelt dat er iets broeit, maar kan

er tot haar grote ergernis haar vinger niet op leggen...Dit toch al intrigerende gegeven wordt schitterend onderstreept door het superieure acteerwerk van de vier actrices, waarbij Joely Richardson en Jodhi May als de zusters prijzen verdienen. Wat een keus, al met al. Dat is wel eens anders geweest!

LvO

DE ONMISBARE RADIO

Onze voorouders zullen best gelukkig zijn geweest, zonder vliegtuigen, treinen en auto's, zonder telefoon en fax, zonder computer en radio, zonder film en televisie. En de vakanties vlak bij, in Egmond aan Zee, waren voor ons als kinderen toen net zo spannend als een verre vakantie op Curaçao nu.

Misschien zijn er nu nog mensen, die geloven dat ze ook zonder de moderne technieken gelukkig kunnen zijn, maar ik zou de computer, de trein, het vliegtuig en de televisie wel erg missen. Dat zijn toch allemaal uitvindingen die we nu kunnen gebruiken om de wereld binnen handbereik te krijgen. Wat was het bijvoorbeeld niet prachtig toen we zelf konden zien, op die zondag in februari 1990, dat Nelson Mandela de gevangenis uit kwam gelopen!

Natuurlijk zijn die uitvindingen op zichzelf neutraal: er zit niets kwaads of goeds aan, maar pas door het gebruik wordt de morele betekenis duidelijk. Vliegtuigen kunnen mensen over grote afstanden vervoeren, bijvoorbeeld naar een ziekenhuis. Maar vliegtuigen kunnen ook bommen afgooien op ziekenhuizen. De televisie kan de bevrijding van Mandela laten zien, maar ook de concentratiekampen in ex-Joegoslavië. Daar kan de televisie zelf niets aan doen, maar dat kan de televisie wel aan de bedroevend slechte programma's die ons worden voorgeschoteld.

Misschien wordt er nergens ter wereld zoveel gemopperd op de televisie als in Nederland. Toch zag Veronica er winst in om een eigen zelfstandige zender te beginnen. Zo hebben we nu al zeven Nederlandse zenders op de kabel. Misschien zal het gemopper ook toeneemen, maar toch blijven die mopperende Nederlanders kijken naar hun televisietoestel, al was het maar voor het nieuws. En veel Nederlanders hebben daarnaast

nog één of meer kranten om hun nieuwsgierigheid te bevredigen.

Je kunt het je eigenlijk niet goed voorstellen, maar er zijn nog landen waar televisie geen rol speelt, omdat die landen te arm zijn voor zo'n duur pretpark. Er zijn ook nog veel plekken op de aarde waar wel televisie wordt uitgezonden, maar waar veel mensen er niet naar kunnen kijken. Er verschijnen in dergelijke landen wel kranten, maar veel inwoners kunnen die gewoonweg niet lezen, omdat ze nooit naar school hebben kunnen gaan.

Toch willen ook die mensen wel weten wat er in hun eigen land en daarbuiten gebeurt. Dus in die landen is radio in alle opzichten veel belangrijker dan de krant of de televisie. Want wat heb je aan een krant, als je niet kan lezen? En wat heb je aan televisieprogramma's als je te arm bent om een toestel te kopen? Trouwens, ook al kan je wel een toestel kopen, wat heb je aan een televisietoestel als je geen electriciteit in je huis hebt?

Mensen die niet lezen kunnen en geen electriciteit hebben kunnen wel een goedkoop radiootje kopen, ook in arme landen. Maar ook in een rijk land als Zuid-Afrika is radio veel belangrijker dan televisie. Zuid-Afrika is niet echt, wat je noemt, een arm land, want er zit niet alleen veel goud in de grond, maar ook steenkool en andere mineralen. Van alle landen in Afrika heeft Zuid-Afrika ook de meeste industrie, de meeste villa's, de beste wegen en de meeste luxe auto's.

Zuid-Afrika produceert maar liefst de helft van alle electriciteit die in Afrika wordt gebruikt, maar in het eigen land kunnen 24 miljoen van de 40 miljoen Zuidafrikanen niet over electriciteit beschikken. Dus meer dan de helft van de Zuidafrikanen kunnen niet eens naar televisie kijken, ook al zouden ze een toestel kunnen kopen. Sterker nog: uit onderzoek blijkt, dat in feite hooguit 20% van de Zuidafrikanen televisie kijken. Maar liefst 80% van alle zwarte gezinnen in de vroegere thuislanden hebben nog steeds geen electriciteit. En minder dan 1% van de zwarte bevolking kan over een telefoon beschikken.

Er wonen in het rijke Zuid-Afrika veel mensen die in hun mooie huis een pracht van een televisietoestel hebben staan. Maar daarnaast zijn er heel veel arme mensen, die daar geen geld voor hebben, want de apartheid hield hen arm. En het

Wat is de mode?

*Het is nog maar pas geleden.
Nederland had een sociaal gezicht.
Veel nadruk op:
-zorg voor anderen,
-rekenen op anderen...
soms ten koste van eigen verantwoordelijkheid;
-aandacht voor werkelozen, zieken...
-de groep is belangrijk; het is altijd geven en nemen.*

-Leven is samen-leven.

Wat is de mode?

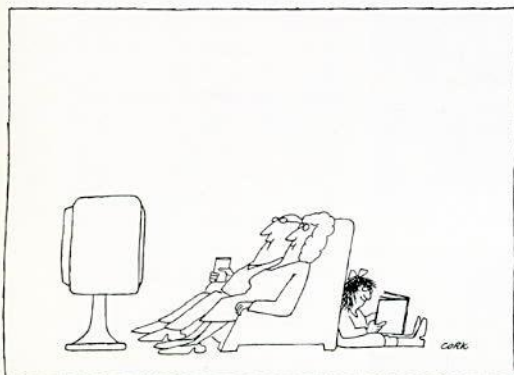
*Het is nog maar sinds kort.
Nederland heeft een individualistisch gezicht.
Veel nadruk op:
-kom voor jezelf op,
-neem verantwoordelijkheid voor jezelf;
de ander knokt ook maar voor zichzelf.
-de groep staat in dienst van jou.*

Leven is over-leven.

*Samen-leven
Over-leven
Het leven is beide
Of niet soms?*

Wat denk jij van de mode?

Steven

was ook de schuld van de apartheid dat veel zwarte Zuidafrikanen geen onderwijs kregen, omdat er geen plaats was op school of omdat er geen school in hun buurt was. En de zwarte Zuidafrikanen die wel naar school konden, kregen ronduit slecht onderwijs. Officieel kunnen 12,5 miljoen zwarte Zuidafrikanen niet lezen of schrijven, maar andere schattingen zeggen dat het aantal analfabeten eerder het dubbele is: 60%. Hooguit 10% van alle Zuidafrikanen leest een krant en dat zijn voornamelijk blanken. Dus veel Zuidafrikanen moeten wel naar de radio luisteren als ze weten willen wat er in hun eigen land gebeurt. Eén voordeel is, dat ze nooit hoeven te mopperen over die slechte televisieprogramma's.

Karel Roskam

OSDORP POSSE: RAPPEN IN JE MOERSTAAL

Stel, je gaat een partijtje stevige rapmuziek niet uit de weg, maar al dat geklets over de heftige achterbuurten van Amerika begint je de keel uit te hangen. Je leeft tenslotte in Nederland, nietwaar? En ook al behoort de Amerikaanse rap nog steeds tot de beste die er gemaakt wordt, wat moet je nou met gedetailleerde beschrijvingen van *gang-warfare*, *drive-by shootings*, *muggings*, of de keiharde realiteit van de verpauperde achterbuurten van het rijkste land ter wereld? Het antwoord op deze brandende vragen toert sinds een paar jaar door Nederland onder de naam Osdorp Posse.

In 1992 liet deze Amsterdamse rap-crew voor het eerst op de plaat van zich horen. Op een verzamel-CD met Nederlandstalige rap in de moerstaal valt de Osdorp Posse op door het keiharde en rauwe geluid van de hardcore hip hop. In 1992 komt de debuut-CD 'Osdorp Stijl' uit. Ook hier laten de groepsleden Def P, King, Ijsblok en Seda horen dat ze nog steeds op de weg zitten die ze eerder waren ingeslagen. Keiharde gangster-rapliedjes met Nederlandse teksten vertellen over het leven van alledag. In liedjes zoals 'Moordenaars', 'Hard met m'n hart', 'Dump die junk' en 'Katholieke Trut' nemen de rappers geen blad voor de mond. In hetzelfde jaar verschijnt ook de CD 'Roffer dan ooit'. Vooral de belevenissen van de bandleden in de Amsterdamse buurt Osdorp komen luidruchtig ter sprake. Natuurlijk zijn de verhalen zwaar aangedikt om zo toch een beetje aan te slui-

ten bij de Amerikaanse rap en het geheel zo New York-achtig te laten klinken. De teksten zijn vaak letterlijk en ook worden een soort 'vertalingen' uit het Engels gebruikt, wat grappige nieuwe woorden oplevert, zoals 'haardkoo' in plaats van 'hard core', of 'roffer' in plaats van 'rougher'. Ook maakt de groep graag gebruik van krachttermen die in de Amsterdamse scene gebruikt worden.

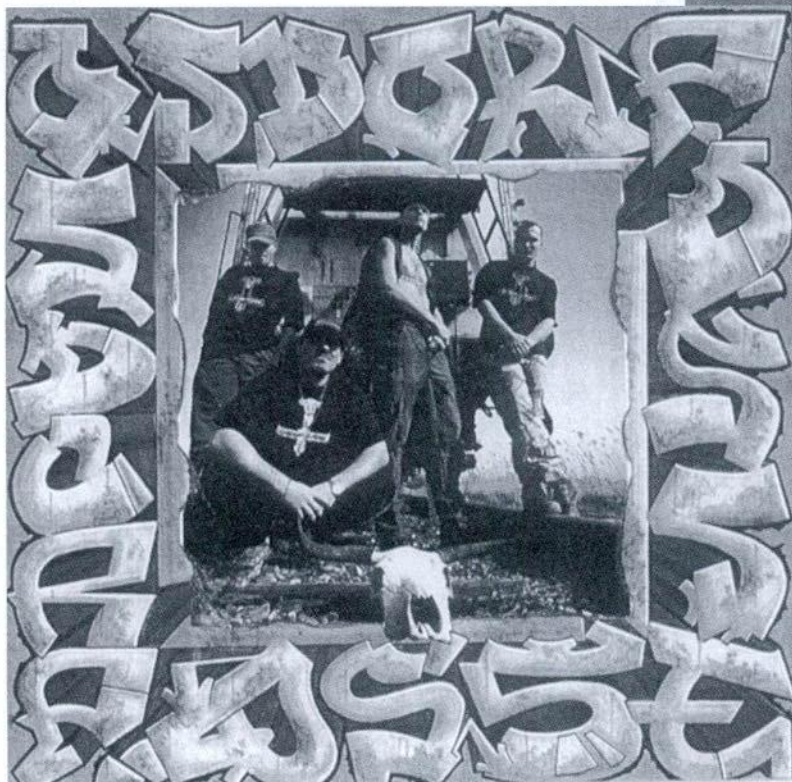
INSPIRATIEBRONNEN

Onlangs op TV omdat de groep een pop-prijs in ontvangst mocht nemen, vertelde één van de leden dat bewust voor rap-teksten in het Nederlands is gekozen. *Ik kan me beter uiten in mijn moerstaal, en bovendien is het ook nieuw wat we doen.*

De Osdorp Posse heeft inmiddels een spoor van CD's achter zich gelaten. Na het debuut en 'Roffer dan ooit' volgden in 1993 'Vlijmscherp' en in 1995 'Afslag Osdorp'. In liedjes als 'Dood aan de radio', 'Ghetto'tje spelen', 'De nachtmerrie van een terrorist', 'Vlijmscherp' en 'Het laatste woord' geven de rappers weer onomwonden hun mening over zichzelf, hun omgeving, Nederland en de wereld, maar ook politieke zaken worden met een scherp mesje tot het bot ontleed. De inspiratie haalt de band overal vandaan, door goed te bekijken wat er zich zoal afspeelt in de Nederlandse samenleving. Ook bij andere Nederlandse rapgroepen heeft de groep veel aanzien.

LIVE

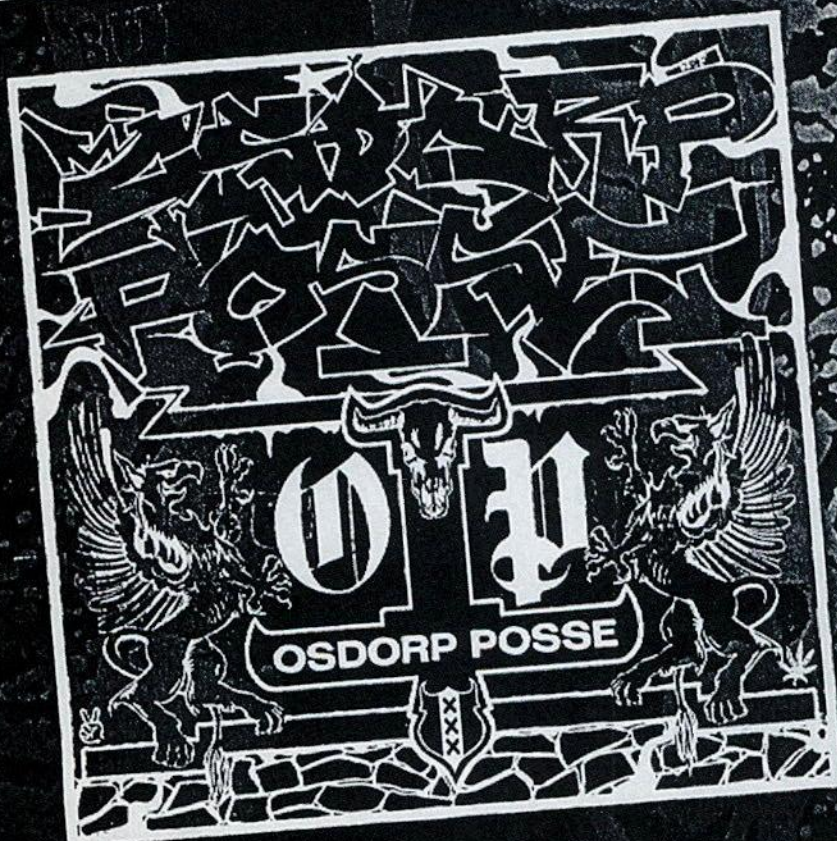
Wie de band wel eens live in actie heeft gezien, weet dat het er ruig aan toe gaat. De rappers staan geen moment stil en nemen bezit van het hele podium. Met een enorme energie worden de teksten

als uit een machinegeweer de zaal in gespreid. Osdorp Posse kreeg dan ook snel een goede en verdiende live-reputatie. Zwetend rennen de vier rappers als bezeten heen en weer, ondertussen allerlei harde verhalen in de microfoons brullend. Indrukwekkende momenten

tijdens hun optredens zijn, als de rappers rake teksten uit de lucht plukken en er vervolgens improviserend op gaan rappen. Wie wel eens een versje voor Sinterklaas heeft moeten schrijven, weet waarschijnlijk wel hoe moeilijk het is om iets goed te laten rijmen, en het dan ook nog leuk te laten zijn.

Op het podium is er geen muziekinstrument te zien, maar voor sommige liedjes maakt Osdorp Posse gebruik van tapes met heftige gitaaraccorden en beukende drums. De ritmes van de andere liedjes komen ook van taperecorders. In andere gevallen produceren de bandleden zelf ritme-geluiden in de microfoons. *Human-beatbox* heet zo iets in rap-terminen. Het resultaat is uitermate heavy en doet eigenlijk niet in kracht onder voor de Amerikaanse broertjes van de Posse. Inmiddels gaat het voor de wind met de rappers uit de Amsterdamse wijk Osdorp. Op dit moment probeert de groep België voor zich te winnen. Doordat hun teksten in het Nederlands zijn, moet dat niet zo'n probleem zijn. Hoe het verder

moet in het buitenland met Osdorp Posse, is natuurlijk de vraag. De taal is immers altijd een moeilijkheid; het is niet voor niets dat zoveel Nederlandse bands liever in het Engels zingen, want dan bereik je gewoon een veel groter publiek. Maar het is juist het gebruik van de Nederlandse taal waarmee de band zich weet te onderscheiden. Ook de manier, waarop Osdorp Posse nieuwe woorden verzint, zorgt ervoor dat je met veel plezier naar de liedjes gaat zitten luisteren. Het lijkt erop dat de keuze om in de moerstaal te gaan rappen, een goede is geweest, het legt de Amsterdamse band in ieder geval geen windeieren.

De rappers zijn in ieder geval de eersten geweest die de naam van een tamelijk onbekend stadsdeel tot over de Amsterdamse grenzen, en zelfs tot in België, hebben weten te brengen.

Theo Paymans

Boeken

Oorlog

Van de Engeland wonende en werkende Chris Paling (Nederlandser kan haast niet) verscheen vorig jaar de roman *Na de luchtaanval* in vertaling. In hoofdlijnen is het verhaal snel verteld.

Centrale figuur in de roman is Gregory Swift die tijdens de oorlog, bij een Duits bombardement op Londen, zijn vrouw en huis verliest. Hij verlaat de stad om enige tijd bij zijn zuster Dorothy in Manchester te gaan logeren. In verwarde toestand komt hij daar ook aan: *Ik denk dat ik misschien bezig ben gek te worden*. Ondanks het feit dat hij niet direkt met open armen wordt ontvangen, heeft zijn zuster wel begrip voor zijn situatie: *Alles is je bij voorbaat vergeven, Gregory. Kom jij maar bij ons een poosje gek zijn*. Gregory raakt evenwel vrij snel in een geestelijke crisis en wordt opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis waaruit hij tenslotte vlucht om terug te keren naar Londen.

Maar Paling schotelt de lezer een verre van recht-toe-recht-aan-roman voor. In de loop van het verhaal vloeien in toenemende mate droom en werkelijkheid in

Het zal je maar gebeuren: je wordt als getrouwde man verliefd op een ander. Het zal je maar gebeuren: je wordt verliefd op een getrouwde man of vrouw.

Het kan iedereen gebeuren. Er zijn mensen die denken dat je er met succes tegen kunt verzetten, "nou, dan wordt je toch niet verliefd als je niet wil"; de mensen die het overkomt voelen het meestal als een soort natuur-ramp. Je kunt je er tegen proberen te wapenen, maar als je er eenmaal midden in zit overkomt het je gewoon. Je kunt hoogstens proberen de schade zoveel mogelijk te beperken, schade aan de ander, de partner en aan jezelf. Het boek *De indringster* van Tineke Beishuizen en Annette Heffels kan daar een handje bij helpen. Nergens wordt gesugge-

reerd dat iemand 'schuld' heeft aan de ontstane driehoeksverhouding, er wordt aan de hand van een aantal persoonlijke verhalen besproken wat men misschien beter had kunnen doen toen het eenmaal zo ver was. De verhalen gaan over vrouwen en zijn misschien wel daarom zo leerzaam voor mannen: wat doen zij de dames aan met hun overspelig gedrag? Interessant is dat de schrijfster niet moralistisch negatief doen over de geheime verhouding. Dat lijkt nog steeds de beste oplossing, in elk geval de minst schadelijke zo lang het geheim is. Daarna is de schade echter des te groter, juist vanwege het bedrog, en wie wil dat op zijn of haar geweten hebben? Lees en oordeel zelf! Tineke Beishuizen, Annette Heffels: *De Indringster*, over vrouwen die je man willen inpikken. Het Spectrum/Scala, Utrecht 1995. 224 blz. f 24,90.(JM)

Oorlogsgebieden

'Artsen zonder Grenzen' vroeg vijf auteurs (Chris Keulemans, Stephan Sanders, Anja Meulenbelt, Tim Krabbé en Emma Brunt) een verhaal te schrijven over het leven in een oorlogsgebied. Elk van hen ging naar een land waar oorlog soms al jarenlang het dagelijks leven ontwricht. Hun verhalen (over resp. de Kaukasus, Peru, de Gazastrook, Cambodja en Sri

Lanka) staan (naast bijdragen van krantelezers) afgedrukt in de pocket *Een mens leeft omdat hij geboren is*.

Voor dat Tim Krabbé naar het gebied van de Rode Khmer afreisde vond hij een berichtje over Cambodja: *de Rode Khmer had een trein overvallen en negen passagiers vermoord waarbij het hoofd van een Westerling was afgehakt omdat een afgehakt Westers hoofd de Rode Khmer-strijder een premie van achttien-duizend dollar oplevert*. Krabbé faxte daarop naar Phnom Penh dat zijn achting voor 'Artsen zonder Grenzen' zeer was gestegen, doch zijn animo voor de onderneming in het geheel niet. De animo zakt nog verder wanneer hij de chef de mission van de gecombineerde Nederlands-Belgisch-Zwitserse missie van MSF (Médecins sans Frontières) deelgenoot maakt van zijn zorgen omtrent de veiligheid van het binnenlands vliegen in landen als Cambodja (*Daar heb je helemaal gelijk in. Die veertig jaar oude Antonov waarmee ik iedere keer van Phnom Penh naar Battambang vlieg ... Je vraagt je af hoe dat ding aan elkaar blijft hangen. Hij is nog nooit gevallen, dat is het beste wat ik er van kan zegge*). Toch vertrok Tim Krabbé naar Cambodja hetgeen een alleszins lezenswaardig (dat geldt voor de andere bijdragen evenzeer) verslag opleverde.

Tim Krabbé e.a.: *Een mens leeft omdat hij geboren is*. De Geus, Breda. 1995. 156 blz. f 12,50.(WH)

Religie van het hart

Het soefisme is een mystieke stroming, het kent geen dogma's die je moet belijden om er bij te horen .... Het is iets wat je moet leven, het is de religie van het hart...., aldus dr H.J. Witteveen, die onlangs zijn boek *Universeel soefisme* publiceerde en het de ondertitel meegaf *De weg van liefde, harmonie en schoonheid*. Voor de oud-politicus Witteveen (1921), die onder meer hoogleeraar economie was in Rotterdam, minister van financiën en directeur van het Internationaal Monetair Fonds

in Washington, zijn de soefi-uitgangspunten van eenheid, evenwicht en consensus steeds sleutelbegrippen in zijn werk geweest.

De eerste hoofdstukken zijn gewijd aan de grondlegger van het universeel soefisme, de Indiase mysticus en musicus Hazrat Inayat Khan (1882-1927).

Vanaf zijn vertrek in 1910 naar New York, en later in Engeland, Rusland en Frankrijk, droeg hij de klassieke Oosterse soefi-boodschap van harmonie tussen innerlijke en uiterlijke wereld uit in het Westen. Daarbij ging het hem er om de verschillende religies samen te brengen, niet om een nieuwe godsdienst in het leven te roepen. *Die komende wereldreligie zou iets levends in de ziel, het denken en het hart van de mens zijn, waarbij het leven-de in het hart liefde is*.

Gaandeweg richt het boek zich

meer op de concrete werkelijkheid van mensen. Het gaat dan over zaken als zelfverwezenlijking, geestelijke training, mentale zuivering en de kennis van goed en kwaad, morele evolutie en overwinning van het ego, de betekenis van geluid in het leven van de mens, gezondheid en (geestelijk) genezen (Inayat Khan was zelf een groot genezer). In het laatste hoofdstuk, 'Het vredesideaal', behandelt Witteveen enkele maatschappelijke aspecten van het soefisme: het scheppen en bevorderen van innerlijke vrede, vrede tussen de naties, integratie van de wereld-economie, gemeenschappelijke idealen en universeel religieus bewustzijn.

Een idealistisch en praktisch inspirerend boek.

Dr. H.J. Witteveen: *Universeel soefisme*. Servire, Utrecht 1995. 210 blz. geb. geïll. f 39,50.(FS)

Alleenzijn

Mijnheer en het meisje is de met veel humor en ironie geschreven nieuwe roman van de Vlaamse auteur Dirk Verbruggen.

Hoofdpersoon is Kamiel Peeters, een onopvallende man van middelbare leeftijd die als boekhouder bij het gasbedrijf werkt. Het leven van deze Kamiel kent weinig hoogte- en dieptepunten en vrouwen spelen geen rol in zijn

elkaar over waarbij het gegeven of hij naast zijn vrouw ook nog een zoontje bij het bombardement heeft verloren het meest saillante verhaal in het verhaal is. Waarmee de roman meer vragen oproept dan er antwoorden in te vinden zijn. De flaptekst spreekt van een indrukwekkend debuut en dat is bepaald niet overdreven.

Chris Paling: *Na de luchtaanval*. Van Gennep, Amsterdam. 1994. 138 blz. f 34,90.(WH)

Overspel

Het zal je maar gebeuren: je man of vriend wordt verliefd op een ander.

bestaan (*Kamiels grote verdriet was dat hij nooit een vrouw gekend had. Uitgezonderd zijn moeder natuurlijk ... (..) Het was grievend om al zo oud te zijn en nog steeds maagd*). Het was vanwege dat gevoel van onvrede dat hij was begonnen met het plaatsen van contactadvertenties *maar als ze hem dan ontmoetten, raakten zelfs deze onvoldane dames er vrij vlug van overtuigd dat ze met hem al-*

leen maar kortstondig en zeer ongelukkig zouden samenleven. Op een dag komt de jonge Gina Bruzzo bij het gasbedrijf werken en verandert Kamiels voortkabelend bestaan drastisch. De vriendelijke en ingetogen Kamiel heeft namelijk een grote aantrekkingskracht op de mooie Gina. Het komt zelfs tot een gezamenlijke vakantie in Italië die uitloopt op een teleurstelling. Althans voor Gina want Kamiel komt thuis tot het inzicht dat zo'n "emotionele" manier van leven niet bij hem past (*Ik heb liever dat alles gewoon blijft, in evenwicht*).

Luchtige maar verfijnde roman. Dirk Verbruggen: *Mijnheer en het meisje*. De Geus, Breda. 1995. 158 blz. geb. f 32,90. (WH)

Gesloten cirkel

Al eerder werd er aandacht besteed aan 'Gesloten Tijd' van Robert Goddard. Dat boek vond ik al een prachtige thriller. Met *Gesloten cirkel* overtreft Goddard zijn voorgaande boeken.

Het is 1931. Aan boord van het luxe transatlantische schip *Empress of Britain* bevinden zich twee Engelse oplichters, Hugh Horton en Max Wingate. Ze zijn op de vlucht uit de Verenigde Staten. Aan boord be-

vindt zich ook Diana Charnwood, dochter van de inmiddels rijke Fabian Charnwood, een uitstekend doelwit voor de beide oplichters. Ze spreken af Diana te verleiden tot een huwelijk, om vervolgens de rijke vader daarmee te kunnen chanteren. Max trouwt met Diana, maar wordt werkelijk verliefd op haar en weigert de afkoop van haar vader te accepteren. Wanneer Fabian Charnwood wordt vermoord, slaat Max echter op de vlucht. Daarmee staat Hugh voor de bijna onmogelijke taak de onschuld van zijn vriend te bewijzen. Een taak die alleen maar moeilijker wordt wanneer hij ook nog op het spoor komt van een organisatie die de loop van de wereldgeschiedenis een gruwelijke wending heeft gegeven... Robert Goddard: *Gesloten cirkel*. BZZTôH, Den Haag 1995. 364 blz. f 39,50. (EK)

Afrikaanse idylle

De winkel van Sidi Masood was verreweg de meest uitnodigende van de hele handelspost. Zo begint Ebou Dibba (Gambia, 1943) zijn roman *Fafa - Een idylle aan de oever van de Gambia* (1989). Die winkel vervult cruciale functies in de roman, o.a. als dagelijks ontmoetingspunt van de vier mannelijke

hoofdpersonen. Daar is de winkelier Sidi Masood, die de platelandsvrouwen nog eerder zijn winkel inlokt met zijn grammofoonmuziek dan met zijn Oosterse stoffen en parfums. Sidi's nachtwaker is de simpele dorpling Fafa, voortdurend bang voor de stemmen van zijn drie onzichtbare kwelgeesten (potentiële inbrekers) en wanhopig verliefd op het meer ontwikkelde stadmeisje Kombéh. Dan is er de mank lopende zwarte Querre-quatorze, die beweert in de oorlog van '14-'18 te hebben gevochten en daarom *waren zijn been en zijn arm nu gedeeltelijk van metaal*. Tenslotte de Professor, een leraar die *een zenuwvanzinking (had) gehad nadat hij in de Tweede Wereldoorlog als dienstplichtig soldaat in Birma gediend had*. Voor de oorlog had hij in Duitsland aan de universiteit van Tübingen ge-

studeerd. Te pas en te onpas begint deze halfwaaninnige voor te lezen uit één van de twee boeken die hij altijd meedraagt: 'Veiliger Moederschap' en de 'Herdersgedichten' van Vergilius.

Door de sfeervolle natuurschilderingen en de liefderlijke uitbeelding van de hoofdfiguren zou je bijna vergeten dat hier ook nog een prachtig verhaal wordt verteld over ware liefde, met humor en levenswijsheid. Dat verhaal wordt in feite vooral gedragen door de -slechts schijnbaar op het tweede plan opererende- vrouwen Kombéh, Mary en tante Ceuta met hun sterke realiteitsgevoel. Een roman als een flonkerend juweel. Ebou Dibba: *Fafa*. Vert. Hanneke Richard-Nutbey. In de Knipscheer, Amsterdam 1995. 256 blz. f 37,50. (FS)

Jiskefet

Het satirische programma 'Jiskefet' heeft de afgelopen jaren een vaste groep kijkers aan zich weten te binden. Voor lief-

hebbers van deze humor is er goed nieuws te melden. Onlangs verscheen namelijk de complete tekst van de serie de *Dierenwinkel* (die in dit pro-

gramma door de VPRO-TV gedurende de seizoenen 1993 t/m 1995 werd uitgezonden) in boekvorm. Titel (hoe kan het anders): *de Dierenwinkel*. In deze serie draaide het steeds om de kolderieke conversatie tussen de verkoper (Herman Koch) en zijn klanten (Michiel Romeyn en Kees Prins). Voor de niet-ingewijden een klein voorproefje van deze humor. Klant leest in de etalage een bord met de tekst: "Wegens waterschade dieren halve prijs". Klant treedt binnen. Verkoper: *Wat kan ik voor u doen?*

Klant: *Ik heb het bord in de etalage gelezen.*

Verkoper: *Een brandje in het magazijn. Geen rookschade, alleen water. Hoeveel dieren had u in gedachten?*

Klant: *Drie!*

Verkoper: *Dan heb ik hier precies wat u zoekt.* (pakt drie dozen met de etiketten *Schaap*, *Duif en Vis*.) *Wilt u de dieren nog zien?*

Klant: *Ik zou dolgraag een blik op het schaap willen werpen.*

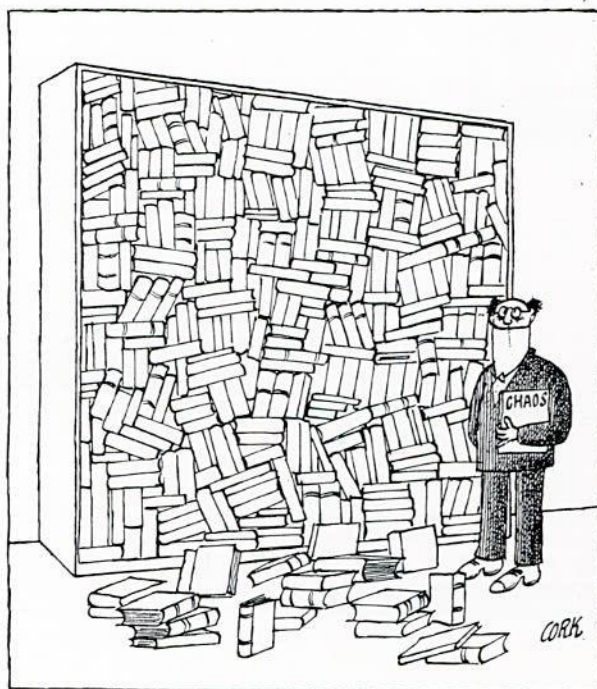
Verkoper: *Dat kan* (licht het deksel van de doos. Uit de doos klinkt geblaas en genies).

Klant: *Nou, die heeft behoorlijk kou te pakken, zeg.*

Verkoper: *Alle afgeprijsde dieren zijn tijdens het nablussen snipverkouden geworden. Alleen de pinguïn heeft zich er naar behoren doorheen weten te slaan.*

Jiskefet: *de Dierenwinkel*. De Harmonie, Amsterdam. 1995. 108 blz. Geb. f 34,90. (WH)

Wim Heij
Erika Krijt
Joan Merens
Frank Spoelstra

MENSEN EN MENSEN

Er zijn -ongeacht het verschil tussen mannen en vrouwen- op z'n minst twee soorten mensen. Om het niet al te ingewikkeld te maken, noem ik ze gemakshalve 'sponzen' en 'bronnen'. Er zijn nogal wat verschillen tussen beiden. Toch is er ook dat ze gezamenlijk hebben. Beiden houden ten opzichte van elkaar een evenwicht in stand. Laten we het maar eens bezien.

Kenmerkend voor een spons is dat hij nogal wat water uit zijn directe omgeving weet te zuigen. Voor mensen betekent dat aandacht. Soms is het vragen van die aandacht direct en ondubbelzinnig, een andere keer veel subtieler. De aandacht richt zich altijd op een tekort en uit zich in structureel klagen tot aan ziekzijn toe. De klagers kennen we allemaal, de zieke laat zich echter minder als spons ontdekken. Jaren geleden leerde ik iemand kennen die vaak bedlegerig was. Betrokkene leek dan nagenoeg verlamd en had altijd iemand nodig om geholpen te worden. Omdat het alleenstaande betrof, werd een heel netwerk van zorgers georganiseerd. Als 'dank voor de zorg' knapte de zieke na enige tijd weer op. Omdat het leven gewoon doorging trokken de zorgers zich vervolgens terug in hun eigen beslommerin-

gen. Het steeds sterker gevoelde gemis aan aandacht bracht de alleenstaande er vervolgens toe om opnieuw ziek te worden. Daarmee werd het bizarre spel van vraag en aanbod ook opnieuw herhaald. De oorzaak van het sponzengedrag is lang niet altijd helder, maar moet toch nogal eens gezocht worden in het onderhuis van diepgewortelde angsten.

Een beetje bron spuit ongeremd in het rond. De menselijk bron is in het meest extreme geval uitsluitend op zijn omgeving gericht. Het heeft wel wat, die mensen die altijd met anderen bezig zijn. Het zijn de activisten, die doorgaans grote waardering krijgen voor hun hulpvaardigheid. Toch zit er soms een adder onder het gras. Het gif zit in het belang dat de helpers vaak koesteren. Als je maar genoeg aandacht geeft aan anderen, hoef je niet toe te komen aan het eigen ongenoegen. Dat ongenoegen kan heel verschillend zijn. Bij de politie heb ik indertijd iemand leren kennen, die zich uitermate verdienstelijk maakte in de huishoudelijke activiteiten van het bedrijf. Het leverde hem op den duur, geloof ik, zelfs een baan op bij de interne dienst. Onderliggend speelde echter zijn angst om conflictrelaties aan te gaan met foutparkeerders en dronken vechtersbazen

op zaterdagavond in overvolle cafés. Andere gewaardeerde bronnen proberen te ontsnappen aan nare ervaringen uit hun verleden, weer anderen aan een slecht huwelijk of anderszins een onvermogen bij zichzelf te komen. Het probleem met de bronnen en sponzen is, dat ze ten opzichte van elkaar in lang niet alle gevallen een erg gezond systeem in stand kunnen houden. De één houdt het problematische gedrag van de ander in stand.

Gelukkig zijn er niet zoveel mensen op wie de geschetste karikaturen helemaal van toepassing zijn. Tegelijkertijd is het ook waar dat de meeste mensen bij tijden weleens wat vertonen van het beschreven gedrag. Zelfs zo, dat je jezelf dan weleens afvraagt of het niet een beetje minder kan. Nu dat laatste is doorgaans wel het geval. Het kan best wat minder als we wat meer aandacht voor onze kelderruimte hebben en voor de dingen, die van uit het weggestopte schemergebied van ons bestaan bij tijden toch zo'n prominente rol spelen. Kortom: een pleidooi voor de kwetsbare mens die de moed heeft om te praten over wat hem beweegt.

Raadsman Jan Sulman

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon bureau	MDTN	Telefoon privé
Wezep/t Harde/ Vlb. Twenthe	L.J.H. (Lex) Beekers	0525-658109	* 06 - 514 - 6093	038-4212656
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-2627909/2627913	* 06 - 549 - 7913	073-6445711
Seedorf	J. (Jacques) van den Blink	00-4942817510, tst. 2285	* 06 - 594 - 2285	00-4942848629
Rotterdam/ Doorn	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer	010-4539341/281	* 06 - 213 - 341/281	0348-414787
Arnhem	E.Y. (Ellen) Bremer		* 06 - 202 - 617	
Den Helder	C.C. (Tineke) Dekker-Hundling	0223-652089	* 06 - 517 - 335	026-4821867
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	0521-348754	* 06 - 209 - 52089	0299-403525
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	0223-656820	* 06 - 532 - 2643	0522-262273
Den Helder	R. P. (Rob) Geene	0223-652089	* 06 - 209 - 56820	072-5641080
Utrecht (Kmar)	J.J. (Jaap) Geuze	030-2365234	* 06 - 209 - 52089	0223-644487
Assen	W.A. (Bart) Hetebrij	0592-358574	* 06 - 557 - 5234	075-6703705
Weert	C.H. (Kees) van der Hilst	076-5273341	* 06 - 541 - 8574	0516-513579
Driehuis-			* 06 - 578 - 702	013-5425425
Den Helder	C. (Carine) van Hinte	0255-561222	* 06 - 219 - 204	0172-213248
Ede	A.H.T. (Ad) Hornis	0838-681826	* 06 - 678 - 1826	030-2937808
De Peel	F.G. (Frits) van de Kolk	00-493598872	* 06 - 443 - 259	045-5212183
Seedorf	B.J.T. (Ben) van der Linden	04942817510, tst. 2285/2286	* 06 - 594 - 2285	00-49428197009
Utrecht	B.M. (Beernoud) Moojen	030-2365234	* 06 - 557 - 5234	035-6234907
Rheindahlen	J.G.J. (Jan) Nauts	00-4924344572		00-49-24345995
Ermelo	I.P. (Irma) Jacobs	0341-477809/477810	* 06 - 533 - 7810	0341-558156
Oirschot	V.J.B.M. (Vincent) Peeters	vervallen		0164-247215
Amersfoort	K.S. (Kees) Roza	033-4607051	* 06 - 500 - 7051	020-6323785
Volkel	P. (Peter) Samwel		* 06 - 510 - 6306/8305	024-3563833
Schaarsbergen	G. (Gerard) Snels	026-3533377 of 3532774	* 06 - 564 - 2774	024-3229069
Schaarsbergen	M. (Marijke) van der Stigchel-Wijngaard	026-3532752 of 3532774	* 06 - 564 - 2774	0318-591675
Seedorf	J.W.F. (Jan) Sulman	00-4942817510, tst 2285	* 06 - 594 - 2285	00-4942818445
Vught/Weert	J.E.M. (José) Verheyen	073-6881564 of 0495-582702	* 06 - 531 - 1564	024-3732564
Leeuwarden	G.J. (Gerrit) Vlietstra	058-2346826	* 06 - 519 - 6826	0511-472385
Rotterdam	M.C. (Mart) Vogels	010-4539341/281	* 06 - 213 - 341/281	033-4952099
Curaçao	M. J. (Marias) van Dorp	00-5999637136		00-5999658948
Hoofdraadsman	W.H. (Wim) Heij	030-6914436		0521-513657
Stafradsvrouw	J.J. (Joan) Merens	030-6914436 of 6920906		026-3629745
Coornherthuis				
(raadsman)	J. (Jan) den Boer	030-6914060		0321-318934
(raadsman)	J.M. (Joost) van Langen	030-6914060		0317-410205

IK WEET NOG DAT HET LEGER
NET ALS VOETBAL WAS.
JE HAD BEROEPS EN JE
HAD AMATEURS.

